

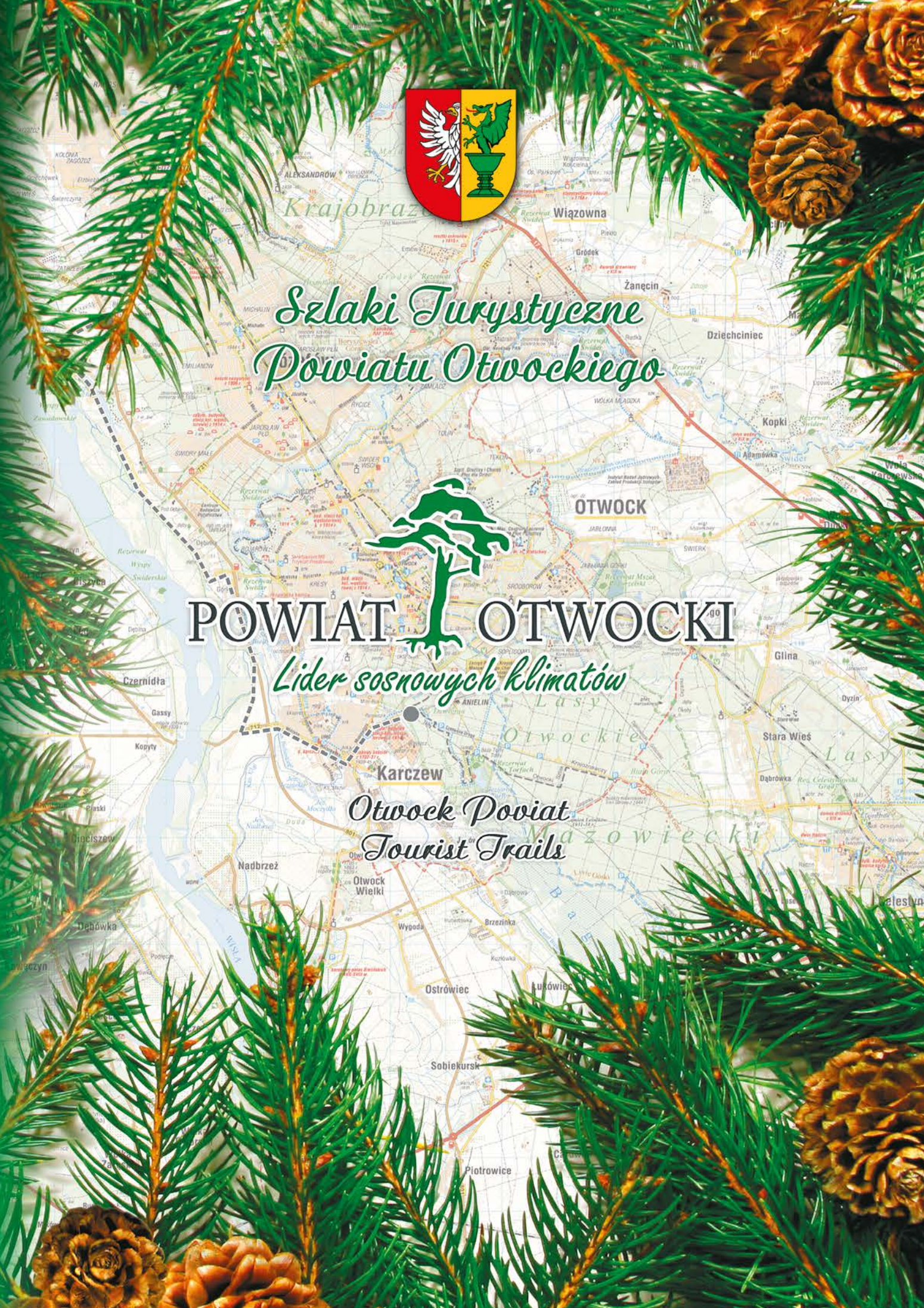
Szlaki Turystyczne Powiatu Otwockiego

POWIAT OTWOCKI

Lider sosnowych klimatów

*Otwock Powiat
Tourist Trails*

*Szlaki Turystyczne
Powiatu Otwockiego
Otwock District Tourist Trails*

POWIAT OTWOCKI

Lider sosnowych klimatów

Spis treści – Content

Słowo Wstępne	3
Introduction	
Szlak turystyczny	4
Tourist trail	
Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Oddział w Otwocku im. M. E. Andriollego	5
M. E. Andriolli Polish Tourist and Sightseeing Society Branch in Otwock	
Otwocki Szlak Historyczny – Szlak Willi Otwockich	7
Otwock Historical Trail – Otwock Villa Trail	
Szlak Borów Nadwiślańskich	13
Forests of the Vistula River Trail	
Szlak Czartów Mazowieckich	19
Mazowiecki Devil's Trail	
Szlak Historyczno-Przyrodniczy	25
The Historical-Nature Trail	
Szlak Kultury Żydowskiej	31
The Jewish Culture Trail	
Otwocki Szlak Krajobrazowy im. Michała Elwiro Andriollego	37
Otwock Landscape Trail of Michał Elwiro Andriolli	
Szlak Nad Brzegiem Wisły	43
The trail over the Vistula River	
Otwocki Szlak Okrężny	47
Otwock Circular Trail	
Pałace i Dwory Powiatu Otwockiego	53
Palaces and Mansions of Otwock District	
Szlak Pejzażowy	61
The Landscape Trail	
Szlak Wiejski	67
Rural Trail	

Słowo Wstępne

Powiat Otowski położony na południowy wschód od Warszawy, obejmuje 615 km² powierzchni. W jego skład wchodzi 2 miasta: Otwock, Józefów, miasto i gmina Karczew oraz 120 wsi tworzących 5 gmin: Celestynów, Kołbiel, Osieck, Sobienie-Jeziory, Wiązowna.

Największymi zaletami regionu są: malownicze położenie, sąsiedztwo metropolii, dostępność komunikacyjna (linie kolejowe, tranzytowe szlaki drogowe, bliskość portu lotniczego), infrastruktura otoczenia biznesu oraz dogodne warunki do rekreacji i wypoczynku.

Powiat Otowski nie bez powodu nazwany został liderem sosnowych klimatów.

Zasłynął ze swojego sanatoryjno–uzdrowskiego charakteru, nadanego przez bogactwo lasów Mazowieckiego Parku Krajobrazowego, liczne torfowiska, malownicze doliny rzek Świdra i Mieni, które stanowią doskonałe warunki do wybieczek pieszych i rowerowych.

Przedstawione w niniejszej publikacji propozycje wytyczonych szlaków turystyczno–krajoznawczych są ciekawą alternatywą do spędzenia wolnego czasu. W drugim wydaniu książki uzupełniony został materiał fotograficzny, a opisy szlaków uaktualnione i zubożone o najnowsze informacje, zebrane przez instytucje realizujące zadania z zakresu turystyki. Szlaki zostały wytyczone przez członków oddziału PTTK w Otwocku, przy wsparciu samorządu Powiatu Otowskiego.

Warty polecenia jest Otowski Szlak Historyczny – Szlak Willi Otowskich, otwarty w 2012 r. i prezentujący dorobek architektoniczny stolicy powiatu – miasta Otwocka.

W otwockich willach w stylu nadświdrzańskim, zakochali się sławni polscy artyści: malarze, rzeźbiarze, aktorzy. Być może wędrówka Szlakiem Willi Otowskich będzie okazją do przeprowadzki na gościnną otwocką ziemię.

Introduction

Otwork district, located south-east of Warsaw, covers 615 km². It consists of 2 cities: Otwork, Józefów, Karczew city and municipality and 120 villages forming the five municipalities: Celestynów, Kołbiel, Osieck, Sobienie-Jeziory, Wiązowna.

The major advantages of the region are: picturesque location, metropolis vicinity, transport infrastructure (railways, transit routes, vicinity to the airport), infrastructure, business environment and favourable conditions for recreation and relaxation.

Otwork district was called the leader of the pine climates.

It is famous for its health and spa resort, given by rich forests of the Mazowiecki Landscape Park, numerous peats, picturesque valleys of the rivers Świdra and Mieni, which are perfect for walking and cycling tours.

Offers of the tourist and sightseeing routes presented in this publication are an interesting alternative to spend free time. In the second edition, the photographic material was supplemented; descriptions of trails were updated and enhanced with the latest information collected by the institution performing tasks in the field of tourism. Trials were determined by the members of the Polish Tourist and Sightseeing Society (PTTK) in Otwork, with the support from the Otwork District Local Government.

Otwork Historical Trail needs to be recommended – Otwork Villa Trail opened in 2012 represents architectural achievements of the district capital city – Otwork.

The famous Polish artists – painters, sculptors, actors fell in love with the villas of the nadświdrzański style. Perhaps wandering through Otwork Villa Trail will be an opportunity to move into a welcoming Otwork ground.

Szlak turystyczny

Znak szlaku turystycznego składa się z trzech pasków, dwóch skrajnych białych, a środkowego w kolorze szlaku. W Polsce występują tylko następujące kolory szlaków: czerwony, zielony, niebieski, żółty i czarny. Początek i koniec szlaku oznakowany jest białym kółkiem z kropką w kolorze szlaku w środku. W terenie, oprócz znaku opisanego wyżej, można spotkać strzałki i znaki skrętu, informujące o kierunku wędrówki. Dobrze wyznakowany szlak nie przedstawia żadnych trudności jeśli chodzi o orientację w terenie. Jednak są sytuacje, w których trzeba zwracać baczność uwagę na przebywaną trasę, aby się nie zgubić. Trzeba uważać czy bujnie rosnąca roślinność nie przyśłoniła znaków lub – co się częściej zdarza – nie zostały zniszczone ze zwykłej ludzkiej głupoty, dla chuligańskiego wybryku czy z premedytacji. Idąc na szlak trzeba zawsze pamiętać o odpowiednim ekwipunku i wyposażeniu. Bardzo ważna jest dobra mapa, która będzie przydatna w każdej okazji, lub przewodnik – taki jak ten, który trzymają Państwo w rękach.

Tourist trail

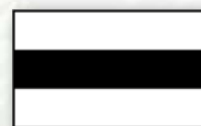
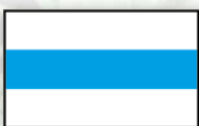
The tourist trail consists of three stripes, two external white, and the middle in the trail colour.

In Poland there are only the following trail colours: red, green, blue, yellow, and black. The start and end of the trail is marked with a white circle with a dot in a the trail colour

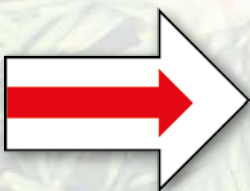
in the middle. In the field, apart from the mark described above, turning arrows and signs that inform you of the journey can be found. Well-marked trail presents no difficulties in terms of orientation in the field. However, there are situations in which you need to pay close attention to the taken route not to lose. You need to be careful that lush plant do not cover the signs or – what is more likely – are not destroyed due to the human stupidity, hooliganism or

on purpose. Along the route you need to remember about the proper outfit and equipment. A good map is very important, it will be useful in any occasion, or a guide, such as this one – kept in your hands.

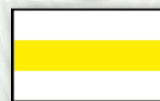
Oznakowanie Szlaków Pieszyc / Walking trail signs

Znak podstawowy przebiegu szlaku. / Basic trail course sign.

Znaki informujące o kierunku przebiegu szlaku.
Signs informing about trail course direction.

Znak ostrzeżenia o trudnym odcinku szlaku.
Signs warning about a difficult stretch of trail.

Początek lub koniec szlaku.
Trail start or end.

Drogowskaz kierunkowy na szlaku.
Direction signpost on trail.

Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze

Oddział w Otwocku im. M. E. Andriollego

Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze jest najstarszym w Polsce stowarzyszeniem skupiającym turystów krajoznawców. Jego korzenie sięgają 1873 r. kiedy to powstało Galicyjskie Towarzystwo Tatrzańskie. Towarzystwo to przemianowane na Polskie Towarzystwo Tatrzańskie połączyło się w 1950 r. z istniejącym od 1906 r. Polskim Towarzystwem Krajoznawczym w znane dzisiaj Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze. Od powstania Towarzystwo rozwija i upowszechnia krajoznawstwo i turystykę kwalifikowaną we wszystkich jej formach. Bardzo ważnym zadaniem Towarzystwa jest wyznaczanie, znakowanie i konserwacja szlaków turystycznych. Obecnie przez najatrakcyjniejsze tereny w Polsce przebiega prawie 60 tysięcy kilometrów wyznakowanych przez PTTK szlaków: pieszych nizinnych, górskich, rowerowych, narciarskich, wodnych i innych. W gestii Towarzystwa jest również 16 Muzeów Regionalnych, z unikatowymi zbiorami świadczącymi o ogromnym udziale PTTK i jego poprzedników w rozwoju działalności społecznej i kulturowej w Polsce. Bardzo istotną rolę w upowszechnianiu turystyki i krajoznawstwa spełniają wyspecjalizowane jednostki organizacyjne PTTK – Centralny Ośrodek Turystyki Górskiej w Krakowie z najstarszą biblioteką górską w Europie, Centrum Fotografii Krajoznawczej w Łodzi oraz Centralna Biblioteka im. K. Kulwiecia w Warszawie. Towarzystwo stworzyło i upowszechnia system odznak turystyki kwalifikowanej służący rozwojowi zainteresowania różnymi formami turystyki i krajoznawstwa. Duże znaczenie przywiązuje Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze do współpracy międzynarodowej. Aktualnie Towarzystwo, poza EWW, jest członkiem następujących organizacji międzynarodowych: Alliance Internationale de Tourisme, Naturfreunde Internationale, Federation of Nature and National Parks of Europe (EUROPARC Federation), Confédération Mondiale des Activités Subaquatiques.

M. E. Andriolli Polish Tourist and Sightseeing Society Branch in Otwock

The Polish Tourist and Sightseeing Society is the oldest association of tourists sightseers in Poland. Its roots go back to 1873 when Galician Tatra Society was founded. The society transferred into the Polish Tatra Society joined in 1950 with the Polish Sightseeing Society existing since 1906, and today is known as the Polish Tourist and Sightseeing Society. Since the beginning the society has developed and popularised the sightseeing and qualified tourism in all its forms. A very important task of the society is determining, marking and maintenance of tourist routes. Currently, the most attractive areas in Poland are almost 60,000 kilometres of trails marked by PTTK: walking lowland, mountain, cycling, skiing, water and others. The society covers also 16 Regional Museums, with unique collection providing a huge share of PTTK and its predecessors in the development of social and cultural activities in Poland. A very important role in promoting tourism and sightseeing belongs to the specialized organizational units of PTTK – Centre for Mountain Tourism in Krakow, the oldest mountain library in Europe, Centre of Sightseeing Photography in Łódź and the K. Kulwieć Central Library in Warsaw. The society has created and popularised the system of the qualified tourism badges to develop the interest in various forms of tourism and sightseeing. The Polish Tourist and Sightseeing Society attaches great importance to international cooperation. Currently the society, except for EWW, is a member of the following international organizations: Alliance Internationale de Tourisme, Naturfreunde Internationale, Federation of Nature and National Parks of Europe (EUROPARC Federation), Confédération Mondiale des Activités Subaquatiques.

PTTK Branch in Otwock was founded in 1963 and, since 1965, its head office is situated in Otwock at Warszawska Street 39. Since the beginning it engaged in development

Siedziba PTTK O/Otwock, ul. Warszawska 39, Otwock.
The head office of PTTK Branch in Otwock, Warszawska Street 39, Otwock.

Otwocki Oddział PTTK powstał w 1963 r. a od 1965 r. jego siedziba mieści się nieprzerwanie w Otwocku przy ul. Warszawskiej 39. Od początku swojego istnienia zajmuje się rozwijaniem zamiłowań turystyczno-krajoznawczych wśród członków oraz rozwojem i upowszechnianiem turystyki w regionie otwockim. To z inicjatywy członków Oddziału został wyznaczony pierwszy szlak pieszy (1979 r.), rowerowy (2005) i historyczny (2012) w Otwocku i okolicach. Członkowie otwockiego PTTK są autorami pierwszego w historii przewodnika turystycznego po powiecie otwockim pt. „Otwock i okolice”. Dzięki Oddziałowi i pracy jego członków w 2008 r. powstało Centrum Informacji Turystycznej.

Obecnie Oddział prowadzi:

- Centrum Informacji Turystycznej dla całego powiatu otwockiego.
- monitoring i odnawianie istniejącą sieć szlaków pieszych i rowerowych w okolicach Otwocka oraz znakowanie nowych szlaków turystycznych.
- pracownię krajoznawczą dla osób chętnych do pogłębiania wiedzy o regionie, czy piszących prace dyplomowe na temat regionu.
- inwentaryzację krajoznawczą regionu oraz gromadzi wszelkiego rodzaju zbiory o Otwocku i okolicach.
- weryfikację odznak turystyczno-krajoznawczych, zarówno regionalnych jak i ogólnopolskich, np. „Rowerem Przez Lasy Otwockie” i „Sympatyk Otwocka”.
- sprzedaż pamiątek i wydawnictw związanych z Otwockiem, powiatem otwockim i Mazowszem.
- organizację wycieczek, rajdów, zlotów, pikników, konkursów z zakresu turystyki, krajoznawstwa, kultury, historii.

of tourism and sightseeing among the members and development and popularisation of tourism in the region. It were the members that contributed to marking the first walking trail (1979), cycling (2005) and historic (2012) in Otwock and the vicinity. The members of Otwock PTTK are the authors of the first tourist guide in Otwock “Otwock and the surrounding area”. The branch and its members contributed to the establishment of the Tourist Information Centre in 2008.

Now the branch covers:

- Tourist Information Centre for Otwock region,
- Monitoring and renewing an existing network of walking and cycling trails in Otwock area and marking new tourist trails,
- Touring workshop for people willing to deepen their knowledge of the region, and writing theses on the region,
- Sightseeing inventory of the region and collects all kinds of collections of Otwock and the surrounding area,
- Verification of tourist and sightseeing badges, both regional and national, such as “Cycling through Otwock Forests” and “Otwock Well-wisher”,
- Sale of souvenirs and publications concerning Otwock, Otwock region and Mazowsze,
- Organization of tours, rallies, gatherings, picnics, competitions in the field of tourism, sightseeing, culture, history.

Centrum Informacji Turystycznej i biuro Oddziału:

ul. Warszawska 39, 05-400 Otwock

tel. 22 779 39 33

e-mail: cit@otwock.pttk.pl, poczta@otwock.pttk.pl

Konsultacje w ramach Pracowni Krajoznawczej udzielane są po wcześniejszym uzgodnieniu terminu z osobą prowadzącą.

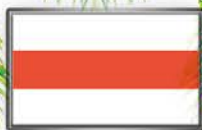
Prezes O/PTTK w Otwocku

Paweł Ajdacki – e-mail: pajdacki@otwock.pttk.pl

Consultation in the Touring Workshop is provided by appointment with the leader.

The Chairman of the PTTK Branch in Otwock

Paweł Ajdacki – e-mail: pajdacki@otwock.pttk.pl

Otwocki Szlak Historyczny – Szlak Willi Otwockich

► Etap I

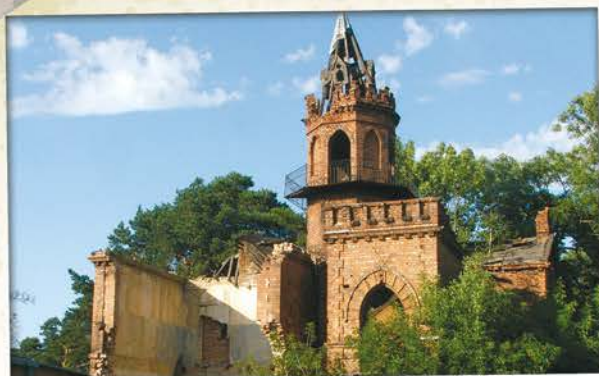
„Ulicami Starego Otwocka.” Dworzec PKP – ul. Warszawska – ul. Dłuskiego – ul. Reymonta – ul. Kościuszki – ul. Czaplickiego – ul. Kruczkowskiego – ul. Kościelna – ul. Kościuszki – ul. Chopina – ul. Kopernika – teren kościoła p.w. św. Wincentego a'Paulo – ul. Reymonta – ul. Żeromskiego – ul. Wierchowa – ul. Kochanowskiego – ul. Reymonta – ul. Piłsudskiego – ul. Prusa – ul. Żeromskiego – ul. Kościuszki – ul. Willowa – ul. Warszawska – siedziba PTTK

► Etap II

„Ulicami Nowego Otwocka.” Siedziba PTTK – ul. Warszawska – przejście przez tory – ul. Armii Krajowej – ul. Filipowicza – Park Miejski – ul. Dwernickiego – ul. 3 Maja – ul. Narutowicza – ul. Andriollego – ul. Matejki – ul. Karczeńska – ul. Zygmunta – ul. Szkolna – ul. Wawerska – ul. Powstańców Warszawy – ul. Andriollego – Plac 7. Pułku Łączności – ul. Orla – Dworzec PKP

Całkowita długość szlaku 13,5 km.

Otwocki Szlak Historyczny – Szlak Willi Otwockich to trasa prezentująca tę część dzisiejszego miasta, która rozwijała się od początku lat 80-tych XIX w. do wybuchu II wojny światowej. Pierwotnie nazywana Otwockiem Stacyjnym, Willami Otwockimi i Wilegiaturą Otwock aż do 1916 r., kiedy to ostatecznie ukształtowała się obecną nazwę miasta, Otwock.

Willa Julia.
Julia Villa.

Otwock Historical Trail – Otwock Villa Trail

► Stage I

“The Streets of old Otwock.” Railway Station – Warszawska St. – Dłuskiego St. – Reymonta St. – Kościuszki St. – Czaplickiego St. – Kruczkowskiego St. – Kościelna St. – Kościuszki St. – Chopina St. – Kopernika St. – the area of the church of St. Wincenty a'Paulo – Reymonta St. – Żeromskiego St. – Wierchowa St. – Kochanowskiego St. – Reymonta St. – Piłsudskiego St. – Prusa St. – Żeromskiego St. – Kościuszki St. – Willowa St. – Warszawska St. – PTTK head office

► Stage II

“The Streets of old Otwock.” PTTK head office – Warszawska St. – crossing the trucks – Armii Krajowej St. – Filipowicza St. – the City Park – Dwernickiego St. – 3 Maja St. – Narutowicza St. – Andriollego St. – Matejki St. – Karczeńska St. – Zygmunta St. – Szkolna St. – Wawerska St. – Powstańców Warszawy St. – Andriollego St. – 7. Pułku Łączności Sq. – Orla St. – Railway Station

The total trail length is 13.5 km.

Otwock Historical Trail – Otwock Villa Trail is a route that presents this part of today city, which has been developed since the beginning of the 80s of the nineteenth century to the outbreak of World War II. Originally called Otwock Stacyjny, Otwock Villas and Otwock Wilegiatura until 1916, when it finally came into existence to present the name of the city, Otwock.

Dworek Wolimontowicze.
Wolimontowicz Manor.

Dworzec kolejowy w Otwocku.
The Railway Station in Otwock.

Kościół św. Wincentego a'Paulo w Otwocku.
Church of St. Wincenty a'Paulo in Otwock.

Etap I „Ulicami Starego Otwocka” przebiega w całości po wschodniej stronie torów kolejowych. Pozwala zaznajomić się z najstarszymi obiektami i ulicami Otwocka „Stacyjnego”. Po tej stronie torów skupiała się elita dawnego Otwocka. Tu powstały pierwsze sanatoria i pensjonaty, osiedlali się zamożni obywatele. Wśród zadbanych zieleńców i klombów dostojnie przechadzali się nobliwi obywatele miasta oraz liczni kuracjusze.

Natomiast etap II „Ulicami Nowego Otwocka” przebiega w całości po zachodniej stronie torów kolejowych. Pozwala zapoznać się z najstarszymi obiektami i ulicami „Otwocka Stacyjnego”. Po tej stronie torów skupiała się funkcja handlowo-usługowa dawnego Otwocka. Tu powstały też najbardziej reprezentacyjne obiekty okresu międzywojennego. Tutaj osiedlali się kupcy, sklepikarze, rzemieślnicy oraz mniej zamożni obywatele. Tutaj tętniło codzienne życie miasta.

Wędrując szlakiem można odwiedzić „ogromną” liczbę obiektów historycznych, budynków, tablic, pomników, które na trwałe zapisały się w dziejach miasta Otwocka.

To tutaj znajdziemy największe i najwspanialsze otwockie sanatoria: Miasta Stołecznego Warszawy, Sanatorium dra Przygody, „Brijus” czy „Zofiówkę”. Mijane po drodze urokliwe świdermajery, murowane modernistyczne wille i pensjonaty w większości posiadają używane do dzisiaj nazwy własne: Willa Julia, Willa Szeliga, Willa Nowość, Willa Michalin, Willa Podole, Willa Raciążanka, Willa Szeliga, Pensjonat Meran, Polonia Palace, Uzdrawisko Gurewicz, Willa Chleboda, Willi Lala, Pensjonat Savoy, Pensjonat Eden, Pensjonat Eugenia, Pensjonat Palladium. Najokazalszymi otwockimi zabytkami są: Ratusz – obecnie Urząd Miasta, Dom Uzdrawiskowy – obecnie Liceum Ogólnokształcące im. K.I. Gałczyńskiego i Dworzec Kolejowy. Na szlaku znajdziemy też Willę Jakuba Bermiana, mieszczącą obecnie Muzeum Ziemi Otwockiej z bogatymi zbiorami historycznymi.

To właśnie na Dworcu Kolejowym zaczyna się i kończy Otwocki Szlak Historyczny. Miejsce to jest kolebką dzisiejszego miasta. Pierwotnie tereny te należały do folwarku Anielin, rozległych dóbr otwockich będący w II połowie XIX w. własnością hrabiego Zygmunta Kurtza. Budowa w latach 1874-77 Drogi Żelaznej Nadwiślańskiej i uruchomienie jej 29 sierpnia 1877 r. wraz z oddaniem do użytku niewielkiej stacji kat. IV „Otwock”, dała impuls do rozwoju osadnictwa wzdłuż kolei na całej tzw. linii Otwockiej, od Wawra po Celestynów. Obecny, murowany dworzec w stylu historycznym z elementami secesji, powstał przed 1910 r. Jego twórcą był arch. Jan Fijałkowski, budowniczy wielu obiektów na Drodze Żelaznej Nadwiślańskiej, projektant kościoła św. Zbawiciela i Domu Techniki

Stage I „The Streets of old Otwock” takes place in its entirety on the eastern side of the tracks. It allows becoming familiar with the oldest facilities and streets of Otwock „Stacyjny”. This side of the tracks covers the elite of former Otwock. The first sanatorium and boarding houses were established and the wealthy citizens settled here. Among the well-kept lawns and flower beds noble, dignified citizens and many spa guests walked around the city.

Stage II „The Streets of old Otwock” takes place in its entirety on the western side of the tracks. It allows becoming familiar with the oldest facilities and streets of Otwock Stacyjny. This side of the tracks covers the trade and service of former Otwock. The most representative facilities of the inter-war years were established here. Merchants, shopkeepers, artisans, and less wealthy citizens settled here. Here, the every-day city life was teeming.

Walking along the trail you can visit the large number of historical sites, facilities, signs, monuments, which are permanently engraved in the history of the city of Otwock.

Here, the greatest and most wonderful Otwock sanatoriums can be found: The Capital City of Warsaw, The Sanatorium of dr Przygoda, „Brijus” or „Zofiówka”. Passed along the way charming „świdermajers”, brick, modernist villas and guest houses are named till these days: Villa Julia, Villa Szeliga, Villa Nowość, Villa Michalin, Villa Podole, Villa Raciążanka, Villa Szeliga, Guest House Meran, Polonia Palace, Gurewicz Spa, Villa Chleboda, Villa Lala, Guest House Savoy, Guest House Eden, Guest House Eugenia, Guest House Palladium. Otwock most impressive monuments are: City Hall – now the Municipal Office, the sanatorium, now K.I. Gałczyński High School and the Railway Station. On the trail there is a mansion of Jakub Berman, now the Museum of Otwock with rich historical collections.

This is the Railway Station where the Otwock Historical Trail begins and ends. This place is the cradle of the today city. Originally these lands belonged to the Anielin farm, Otwock extensive estate which was the property of Count Zygmunt Kurtz in the second half of the nineteenth century. The Vistula River Iron Road construction in the years 1874 to 1877 and running it on 29 August, 1877, together with a commitment to use a small station IV „Otwock”, gave impetus to the development of settlements along the rail on the whole so-called Otwock line from Wawer to Celestynów. The current brick railway station in the historical style with art nouveau elements, had been developed before 1910, its founder was arch. Jan Fijałkowski, the constructor of a number of facilities on the Vistula River Iron Road, the designer of church of St. Saviour and the Techniques House at

Budynek w stylu świdermajer w Otwocku.
Świdermajer style facility in Otwock.

Willa Róża.
Villa Rose.

Sanatorium dra J. Geislera.
The Sanatorium of dr J. Geisler.

Budynek w stylu świdermajer w Otwocku.
Swidermajer style facility in Otwock.

Willa Szpinaka.
Villa of Szpinak.

na ulicy Czackiego w Warszawie. Urodę otwockiego dworca dostrzegli filmowcy – nagrywano tutaj sceny do wielu filmów w tym do seriali telewizyjnych „Dom”, „Jan Serce”, a także jako fikcyjna w serialu TVP „Plebania” (stacja Korbielów).

W położonym przy szlaku kościele p.w. św. Wincentego a'Paulo znajduje się najstarszy otwocki zabytek, XVII w. ikona Matki Boskiej Swojczowskiej, przywieziona tutaj w 1944 r. przez żołnierzy 27 Wołyńskiej DP AK z wołyńskiego Swojczowa.

Otwock jest też miejscem, z którym związane są biografie wielu wybitnych osób. Swoje ślady tutaj pozostawili: Irena Sendler – „Matka Dzieci Holocaustu”, generał Julian „Pobóg” Filipowicz – dowódca legendarnej „żelaznej” Wołyńskiej Brygady Kawalerii z września 1939 r., marszałkowa Aleksandra Piłsudska, mjr Lucjan Milewski – zastępca szefa Służby Sprawiedliwości KG AK, prof. Franciszek Groer, twórca nowoczesnej światowej pediatrii, dr Odo Bujwid twórca polskiej mikrobiologii i pionier szczepień przeciw wściekliznie, Władysław Reymont – laureat literackiej Nagrody Nobla i autor „Chłopów”, czy okryty złą sławą wszechwładny komunista, Jakub Berman.

Liczne tablice pamiątkowe na ulicach, w szkołach, kościołach, dworcu kolejowym oraz pomniki poświęcone m.in. żołnierzom AK, marszałkowi Józefowi Piłsudskiemu, ofiarom zbrodni w Katyniu, poległym na służbie policjantom i ofiarom terroru hitlerowskiego uatrakcyjniają całą trasę. Na szlaku spotkamy też kilka ciekawostek, jak np. krzyż upamiętniający pojedynek odbyty w 1909 r.

Warty spaceru jest też założony w 1911 r. cmentarz parafialny, na którym spoczywają osoby zasłużone dla miasta i uzdrowiska m.in.: Franciszek Adamkiewicz (założyciel słynnej otwockiej cukierni), dr Władysław Czaplicki – ojciec (ordynator sanatoriów Wiśniewskiego i Geislera) i Jerzy Czaplicki – syn

Czacki Street in Warsaw. The beauty of Otwock Railway Station was discovered by the film producers – the scene for many films including the television series „Dom”, „Jan Serce”, as well as a fictional character in the TVP series „Plebania” (Korbielów station) were recorded here.

The church of St. Wincenty a'Paulo, located on the trail, contains the oldest Otwock monument, seventeenth century icon of Swojczowska Our Lady, imported here in 1944 by soldiers of 27 Polish National Army DP from Swojczowo near Wołyń.

Otwock is also the place involving biographies of many eminent persons, namely: Irena Sendler – „Mother of Holocaust Children”, general Julian „Pobóg” Filipowicz – commander of the legendary „iron” Cavalry Brigade of September 1939, Aleksandra Piłsudska Lubomirska, Maj. Lucjan Milewski – deputy of the head of Department of Justice PNA KG, Prof. Franciszek Groer, the developer of modern world paediatrics, Dr. Odo Bujwid – the founder of the Polish microbiology and pioneer of vaccination against rabies, Władysław Reymont, winner of the Nobel Prize and the author of the „Peasants”, and the infamous all-powerful communist, Jakub Berman.

Numerous commemorative plaques on the streets, in schools, churches, railway station and monuments dedicated to, among others, the PNA soldiers, marshal Józef Piłsudski, victims of crime in Katyń, police officers killed on duty and victims of Nazi terror – make the entire route more attractive. The trail also includes a few curiosities, such as cross commemorating the duel in 1909.

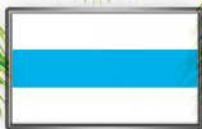
Founded in 1911 the parish cemetery is worth seeing, the rest of people dedicated to the city and the spa, among others: Franciszek Adamkiewicz (the founder of the famous Otwock pastry shop), dr Władysław Czaplicki – father (the chief

(światowej sławy tenor), dr Hipolit Cybulski (pionier otwockiej medycyny), ppłk. Daniel Dołęga-Kozierowski (oficer Legii Ryckiej I Korpusu Polskiego gen. Józefa Dowbór-Muśnickiego w Rosji), gen. Julian Pobóg Filipowicz (legionista, dowódca Wołyńskiej Brygady Kawalerii w 1939 r.), prof. Stanisław Kalinowski (twórca Obserwatorium Magnetycznego w Świdrze), dr Witold Kasperowicz (pierwszy burmistrz Otwocka), Franciszek Podolski (założyciel i właściciel pierwszej apteki), Strzeżymir Rawicz Pruszyński (założyciel Ochotniczej Straży Ogniowej w Otwocku), ks. Ludwik Wolski (proboszcz i budowniczy w latach 30-tych XX w. nowego kościoła św. Wincentego a'Paulo), rodzina Herbertów (m.in. matka Zbigniewa Herberta), Michała Ślepowron Skorupki (weterana powstania 1863 r.) i wielu innych. Znajduje się tutaj jedna z ładniej rozplanowanych kwater wojennych z lat 1939–45, w której spoczywa ponad 500 żołnierzy Wojska Polskiego i Armii Czerwonej.

of Wiśniewski and Geisler sanatoria) and Jerzy Czaplicki – son (world-famous tenor), dr Hipolit Cybulski (the pioneer of Otwock medicine), lieutenant Daniel Dołęga-Kozierowski (officer of Knight's Legion of I Polish Corps of gen. Józef Dowbór-Muśnicki in Russia), gen. Julian Pobóg Filipowicz (legionary, commander of Wołyń Cavalry Brigade in 1939), prof. Stanisław Kalinowski (the founder of Magnetic Observatory in Świdre), dr Witold Kasperowicz (first Otwock mayor), Franciszek Podolski (the founder and the owner of the first pharmacies), Strzeżymir Rawicz Pruszyński (the founder of the volunteer fire brigade in Otwock), priest Ludwik Wolski (the parish priest and architect in the 30s of the twentieth-century church of St. Wincenty a'Paulo), the Herbert family (including mother of Zbigniew Herbert), Michał Ślepowron Skorupki (the veteran of 1863 uprising), and many others. There is a one of the nicer planned military headquarters in the years 1939 to 1945, the remains of more than 500 soldiers of the Polish Army and the Red Army.

Fragment mapy turystycznej Mazowiecki Park Krajobrazowy w skali 1:50000 wydawnictwa "Compass"
Fragment of the tourist map Mazowiecki Landscape Park, scale: 1:50000, by the "Compass" Publishing House

Szlak Borów Nadwiślańskich

Szlak pieszo-rowerowy

► Glinianka – Otwock – Garwolin

Długość – 80 km

Czas przejścia to ok. 30 godzin (w tym 4 godziny na przerwy).

Przebieg szlaku należy podzielić na cztery etapy: Glinianka

– Otwock, Otwock – Celestynów, Celestynów – Zabieźki i Zabieźki – Garwolin.

Dojazd do Glinianki autobusem MZA linii 720 z Warszawy z Ronda Wiatraczna lub z Otwocka autobusami linii prywatnych.

Powrót pociągami ze stacji kolejowej Garwolin do Otwocka i Warszawy (Dw. Wschodni, Śródmieście i Zachodni).

Szlak o znaczeniu ponadregionalnym. Bardzo bogaty w walory krajoznawcze. Przebiega przez przełomowy odcinek Świdra i w kierunku południowo-wschodnim przez samo serce lasów, składających się dawniej na Puszcę Osiecką. Obecnie są to lasy otwockie, lasy celestynowskie, lasy osieckie i lasy garwolińskie. Na szlaku występuje różnorodność zespołów leśnych borów sosnowych od suchych, poprzez świeże i mieszane, po wilgotne. Rosną tu unikatowe na Mazowszu wilgotne bory sosnowe z domieszką świerka. Pozwala dokładnie poznać najciekawsze fragmenty Mazowieckiego Parku Krajozrazowego. Atrakcyjny o każdej porze roku. Odcinek wzdłuż Świdra najlepiej zwiedzać późną wiosną lub wczesnym latem,

Forests of the Vistula River Trail

The walking-cycling trail

► Glinianka – Otwock – Garwolin

Length – 80 km

Travelling time is approximately 30 hours (including 4 hours for breaks). Travelling should be divided into four stages:

Glinianka – Otwock, Otwock – Celestynów, Celestynów – Zabieźki and Zabieźki – Garwolin.

Glinianka can be reached by the city bus line 720 from Warsaw to Wiatraczna Roundabout or from Otwock by private buses.

Return by train from Garwolin railway station to Otwock and Warsaw (the East, Downtown and West Railway Stations).

The trail of supra-regional importance, rich in sightseeing qualities. It runs through groundbreaking part of the Świder and south-eastern direction through the heart of forests, consisting formerly the Osiecka Forest. They are currently the Celestynów forests, Otwock forests, Osieck forests and Garwolin forests. On the trail there is diversity of pine forests from dry, through fresh and mixed, and finally moist. Moist pine forests with spruce growing here are unique in Mazowsze, allowing to know the most interesting parts of the Mazowiecki Landscape Park. It is attractive at any time of the year. The part along

Miejscowość Place	Kilometraż szlaku / Trail in km					Węzeł ze szlakiem / Junction with trail
Glinianka	0.0	80.0	24.0	42.5	54.0	
Otewck – Mładz	14.2	65.8	9.8	28.3	39.8	„Warszawska Obwodnica Turystyczna” – znaki czerwone
Otewck	24.0	56.0	0.0	18.5	30.0	„Otewcki Szlak Krajoznawczy” – znaki czarne „Szlak pejzażowy” – znaki zielone
Torfy	29.4	50.6	5.4	13.1	24.6	
Jezioro Czarne	31.2	48.8	7.2	11.3	22.8	„Warszawska Obwodnica Turystyczna” – znaki czerwone
Lasek	38.7	41.3	14.7	3.8	15.3	„Szlak wiejski” – znaki żółte „Szlak pejzażowy” – znaki zielone
Celestynów	42.5	37.5	18.5	0.0	11.5	„Szlak pejzażowy” – znaki zielone
Las Ponurzycki	50.3	29.7	26.3	7.8	3.7	„Szlak Czartów Mazowieckich” – znaki zielone
Zabieźki	54.0	26.0	30.0	11.5	0.0	„Szlak Czartów Mazowieckich” – znaki zielone
Osieck	61.7	18.3	37.7	19.2	7.7	„Szlak wiejski” – znaki żółte
Garwolin	80.0	0.0	56.0	37.5	26.0	

Rezerwat przyrody „Na Torfach”.
The nature reserve „Na Torfach”.

natomiast okolice Ponurzyce warto odwiedzić wiosną, jesienią i zimą. Ze względu na krajobraz szczególnie dużej urody jest odcinek z Zabieżek do Garwolina. Na trasie liczne rezerваты przyrody i bogactwo zabytków architektury, m.in. w Gliniance, Otwocku, Osiecku i Garwolinie. Szlak można dowolnie podzielić na kilka odcinków odpowiadających indywidualnym upodobaniom i możliwościom. Polecany turystom pieszym i rowerowym oraz miejscami narciarzom.

Początek szlaku znajduje się w centrum Glinianki, koło osiemnastowiecznego drewnianego kościołka. Glinianka w latach 1557-1820 była miastem. Po opuszczeniu miejscowości znaki dochodzą do rzeki Świder, która tu płynie w szerokiej dolinie pośród łagodnych wzniesień moreny dennej. Dolina Świdra od Dłużewa do Świdrów Wielkich objęta jest ochroną jako rezerwat przyrody „Świder”. Liczne morenowe głązy wypłukane z podłoża tworzą niewielkie progi, nazywane szypotami. Wędrując wzdłuż rzeki mijamy dobrze widoczny w oddali dwór i park krajobrazowy z okazami starodrzewu. Po drodze w Woli Karczewskiej możemy zobaczyć stuletni drewniany młyn wodny. Poniżej Woli Karczewskiej znajduje się najpiękniejszy, przełomowy odcinek rzeki. Świder meandruje tu pomiędzy morenowymi wzgórzami. Na rzece liczne szypoty, głazowiska, podmyte urwiste brzegi, wysokie urwiska i bystry prąd jak na górskiej. Po dojściu do osiedla Adamówka przechodzimy po wiszącym moście na prawą stronę rzeki. Niedaleko stąd zachował się jeden z nielicznych już drewnianych młynów wodnych na Świdrze. Wędrując dalej mijamy Wólkę Mładzką, Rudkę i Mładz. Stąd dalej ścieżką nad brzegiem pośród lasów łągowych, a w wyższych miejscach borów sosnowych. Na tym odcinku rzeka płynie krętym korytem przerywając się przez

Świder is the best to explore during late spring or early summer, while Ponurzyce area is worth to visit in spring, autumn and winter. Because of the landscape, the part from Zabieżek to Garwolin is of particularly high beauty. On the route numerous nature reserves and rich architectural monuments can be found, including in Glinianka, Otwock, Osieck and Garwolin. The trail can be freely divided into several parts to suit the personal taste and capabilities. It is recommended for pedestrian and cyclists and some places for skiers.

The trail begins in Glinianka centre, next to the eighteenth century wooden church. In the years 1557-1820 Glinianka was the town. After leaving the village, the signs come to the Świder river, which here flows in a wide valley surrounded by rolling

Stacja PKP w Otwocku.
Railway Station in Otwock.

hills of the ground moraine. The Świdra Valley, from Dłużewo to Świdry Wielkie, is protected as the nature reserve „Świder”. Numerous moraine boulders washed out of the ground make small steps, called shypots. Wandering along the river we pass clearly visible in the distance mansion and the landscape park with old growth forest. On the way, in Wola Karczewska, the century-year-old wooden water mill is located. Below Wola Karczewska, the most beautiful, groundbreaking river part can be found. Świder meanders here between forested hills. On the river there are numerous shypots, boulders, washed steep banks, high cliffs and sharps as a mountain stream. When reaching Adamówka settlements, we go on the hanging bridge on the right side of the river. One of the few remaining wooden water mills on Świder preserved hot far from here. Going forward, we reach Wólka Mładzka, Rudka and Mładz. From here, on the path at the river banks, among the riparian

pasmo wydm stojących jej na drodze do Wisły. Świder jest jedyną rzeką, która ów pas wydm, ciągnących się od Osiecka do Rembertowa, przecina w kierunku zachodnim. Idąc dalej dochodzimy do nowoczesnego Ośrodka Kształcenia i Doskonalenia Funkcjonariuszy Celnych.

W tym miejscu szlak odchodzi od rzeki i dalej przebiega zatopionymi w zieleni uliczkami Świdra, Otwocka i Soplicowa oraz borami sosnowymi porastającymi Wydmę Świderską, oddzielającą dolinę Świdra od centrum miasta. Po drodze mijamy liczne pomniki przyrody i zabytki architektury. Na szczególną uwagę zasługuje mijana po drodze unikatowa drewniana zabudowa willowa w stylu nadświdrzańskim (świdermajer) przy ul. Reymonta i Kościelnej. Na jednym z domów znajduje się tablica poświęcona W. Reymontowi. Obok wznosi się modernistyczny kościół p.w. św. Wincentego a'Paulo z siedemnastowiecznym obrazem Matki Boskiej Swojczowskiej. Dalej można zobaczyć m.in. ruinę neogotyckiej willi „Julia”, secesyjny Dworzec PKP z 1910 r., piękny stylowy budynek otwockiego magistratu z początku lat 30-tych XX w. i największy drewniany dom w Europie, d. Uzdrowisko Abrama Gurewicza przy ul. Armii Krajowej.

Po minięciu ostatnich zabudowań Soplicowa szlak zagłębia się w lasy otwockie. Mijając miejscami piękne fragmenty starodrzewu sosnowego dochodzimy do rezerwatu przyrody „Na Torfach”. Jest to miejsce tradycyjnych niedzielnych wycieczek mieszkańców Otwocka i okolic. Dalej szlak zagłębia się w niezbyt często spotykane na Mazowszu wilgotne bory sosnowe z domieszką świerka, bory sosnowe świeże i mieszane. Znajduje się tu skraj rozległej zabagnionej kotliny ciągnącej się od Karczewa do Osiecka, nazywanej Bagnem Całowanie. W otaczających lasach spotkać można m.in. łosie, sarny, dziki.

*Bagno Całowanie.
Całowanie Swamp.*

forests in the higher areas of pine forests. In this section, the meandering channel of the river flows through dunes on the way to the Vistula river. The Świder is the only river, which crosses dunes, from Osiecko to Rembertów, to the west. Going forward we come to the modern Centre for Education and Training of Customs Officers.

At this point, the trail leaves the river and runs on submerged in the green streets of Świder, Otwock and Soplicowo and pine forests growing on the Świder Dune, separating the Świder Valley from the city centre. On the way, numerous nature and historical facilities are passed. Special attention should be paid on passed unique wooden villas in the nadświdrzański style (świdermajer) at Reymonta St. and Kościelna St. One of the houses contains the plaque devoted to W. Reymont. Next to there is the modernist church of St. Wincenty a'Paulo with the seventeenth-century painting of Swojczowska Our Lady. Next you can see, among others Gothic ruins of villa „Julia”, art nouveau railway station dated 1910, a beautiful stylish facility of Otwock magistrate in the early 30s of the twentieth century and the largest wooden house in Europe, next there is Abram Gurewicza Spa Resort at Armii Krajowej Street.

After passing the last facilities of Soplicowo, the trail runs to Otwock forests. Passing the beautiful old pines, we reach the natural park „Na Torfach”. This is the place of traditional Sunday walks of residents from Otwock and surrounding areas. The trail delves into the not often seen in Mazowsze moist pine forests with spruce, fresh and mixed pine forests. There is a vast swampy edge of the valley stretching from Karczewo to Osieck, called “Całowanie Swamp”. The surrounding forests include elks, deer, wild boar. Then, with winding paths we reach the meadows near the town of Tabor, founded in

*Największy drewniany budynek w Europie – dawne Uzdrowisko A. Gurewicza.
The largest wooden facility in Europe – former A. Gurewicz spa resort.*

Budynek Urzędu Miasta Otwocka.
The facility of Otwock Municipal Office.

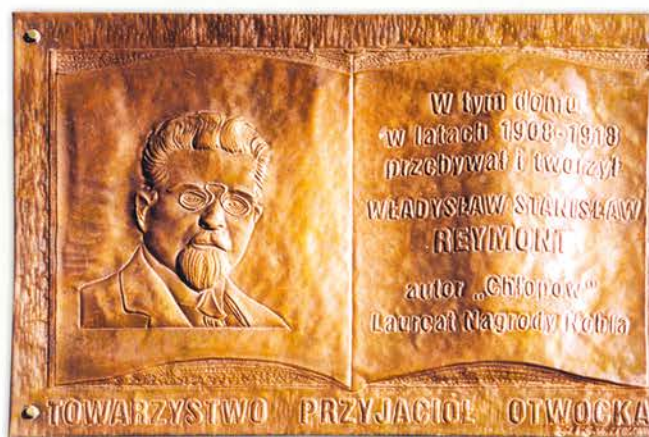
Następnie krętymi ścieżkami dochodzimy do łąk w pobliżu wsi Tabor założonej w XVIII w. Tuż przed zabudowaniami skręcamy w kierunku wschodnim do Celestynowa. Celestynów to jedna z ciekawszych turystycznych miejscowości powiatu otwockiego, powstała pod koniec XIX w. po wybudowaniu Kolei Nadwiślańskiej. Posiada dogodne połączenia kolejowe i autobusowe z Otwockiem i Warszawą. To dobry punkt wypadowy dla wycieczek turystycznych. Zobaczyć tu można ciekawy, ponad stuletni drewniany budynek stacji kolejowej, park i dwór Radzin z XIX w. Przy stacji kolejowej znajduje się pomnik upamiętniający odbicie w 1943 r. więźniów przez oddział AK, którego dowódcą był Aleksander Zawadzki „Zośka”.

Za Celestynowem podążamy w lekko falistym krajobrazie. Po minięciu Reguta wchodzimy w obszar obfitujący w liczne wydmy, jeziora i zabagnienia. Jest to zachodni kraniec szerokiego tarasu wydowego, zwanego Górami Ponurzyckimi. Idąc ciągle ku południowemu-wschodowi pośród borów sosnowych, miejscami skrajem wydym i torfowisk, mijamy małowniczo położoną wieś Ponurzyca. Na torfowiskach dużo borówki czernicy i bagna zwyczajnego. Tu znajduje się jedno

the eighteenth century. Just before the facilities, we turn in an easterly direction to Celestynów – one of the most tourist villages of Otwock region, founded in the late nineteenth century, after the Vistula River Railway had been constructed. It has convenient railway and bus links with Otwock and Warsaw. This is a good starting point for sightseeing tours. Here, an interesting, over a century-year-old wooden facility of the railway station, park and manor Radzin dated the nineteenth century can be seen. Next to the railway station there is a monument commemorating the reflection of prisoners by the PNA branch the commander of which was Aleksander Zawadzki „Zośka”, in 1943.

Gently undulating landscape is behind Celestynów. After passing Reguta, we enter into an area with dunes, lakes and swamps. This is the west end of the dune terrace, called Ponurzyckie Mountains. Going towards the south-east, in the midst of pine forests, in places along the edge of the dunes and moors, we past the beautifully situated village – Ponurzyca. The moors include a lot of blueberries and ordinary swamp. Here is one of the best-preserved peats on the trail, the „Devil” reserve. Zabiezek is reached after passing the reserve.

Behind the village, the most burdensome distance to go starts. While going in a south-easterly direction, we reach the wetland forest that if it rains is difficult to go. Passing the forest and the disappearing village, Osieck is reached. We enter at Zdrojowa Street, where there are exsurgently water springs, non-freezing in winter. Osieck is village with a rich history. Special attention should be paid here to the neo-gothic parish church of St. Andrzej and Bartłomiej from the beginning of the twentieth century and very well-preserved historic urban layout of old town market (city rights in the years 1558-1869) and fragments of small localities development along

Tablica poświęcona W. Reymontowi.
The plaque devoted to W. Reymont.

z najlepiej zachowanych torfowisk na szlaku, rezerwat „Czarci”. Po minięciu rezerwatu dochodzimy do Zabieżek.

Za wsią zaczyna się najbardziej uciążliwy do przebycia odcinek szlaku. Idąc w kierunku południowo-wschodnim zagłębiamy się w podmokły las, który po opadach deszczu jest trudny do przebycia. Minąwszy las i zanikającą wioskę Kąćki dochodzimy do Osiecka. Wchodzimy do niego ul. Zdrojową, przy której znajdują się wywierzyskowe źródła wody mineralnej, niezamarzające w zimie. Osieck jest miejscowością o bogatej historii. Na szczególną uwagę zasługuje tu neogotycki

Kościół p.w. św. Apostołów Andrzeja i Bartłomieja w Osiecku.
Church of St. Apostles Andrew and Bartholomew in Osiecko.

Kaplica św. Rocha.
Chapel of St. Roch.

kościół parafialny pw. św. Andrzeja i Bartłomieja z początku XX w. oraz bardzo dobrze zachowany historyczny układ urbanistyczny z rynkiem dawnego miasta (prawa miejskie w latach 1558-1869) i fragmenty małomiasteczkowej zabudowy wzdłuż ul. Warszawskiej. Miasteczko opuszczamy, wędrując koło cmentarza, na którym zachowała się ponad stuletnia drewniana kaplica św. Rocha i kwatery żołnierskie z wojny. Wędrując pośród pól i zabudowy letniskowej dochodzimy do wsi Górki, w której rośnie potężny dąb szypułkowy o obwodzie 780 cm i wieku ponad 400 lat. Za wsią szlak wprowadza nas do dolinki, silnie meandrującej na kamienistym podłożu rzeczki Bělch. Na stokach dolinki liczne źródła. Idąc dalej wzdłuż dolinki pośród lasów, a następnie zagajników, dochodzimy do Łuczniczy. We wsi stoi piękny XIX-wieczny dwór Potockich oraz pomniki upamiętniające walki z 1863 i 1944 r. Szeroka gruntowa droga przebiegająca pod wsią to pozostałość dawnego traktu z Osiecka do Garwolina. Za wsią wędrujemy dalej pośród lasów ku południowemu-zachodowi. Po drodze mijamy mogiłę powstańców z 1863 r., wyniosłą Łuczną Górę i kilka wiosek zagubionych pośród lasów. Szlak kończy się na stacji kolejowej Garwolin.

Warszawska Street The town is left by the the cemetery, where one can see over a century-year-old wooden chapel of St. Roch and quarters of war soldiers. Wandering among the fields and summer resort facilities, we come to Górki village, where the huge mighty oak grows – the circumference of 780 cm and age of over 400 years. Behind the village, the trail leads to the valley, strongly meandering on the stony ground of the Bělch river. Numerous water holes are on the slopes of the valley. Going forward along the valley, among the forests, and then woods, Łucznicza is reached. In the village there is a beautiful nineteenth-century manor of Potocki family and monuments commemorating battle of 1863 and 1944. The wide unpaved road running under the village is a residue of the old tract from Osieck to Garwolin. Behind the village surrounded by forests, we go further to the south-west. On the way we pass the grave of insurgents from 1863, lofty Łucznicza Mountain and several villages lost in the midst of forests. The trail ends at Garwolin railway station.

Fragment mapy turystycznej Mazowiecki Park Krajobrazowy w skali 1:50000 wydawnictwa "Compass"
Fragment of the tourist map Mazowiecki Landscape Park, scale: 1:50000, by the "Compass" Publishing House

Szlak Czartów Mazowieckich

► Zabieźki – Ponurzyca – Karpiska

Długość ok. 19 km

Czas przejścia ok. 8 godzin (w tym ok. 2 godz. przerw), tempo ok. 3 km/h.

Dojazd do przystanku kolejowego Zabieźki pociągami osobowymi z Warszawy (Dw. Zachodni, Śródmieście, Wschodni) i Otwocka.

Powrót pociągami w kierunku Warszawy i Otwocka z przystanku kolejowego w Karpiskach (nazwa przystanku „Kołbiel”).

Szlak turystyczny na każdą porę roku. Propozycja na wycieczki jednodniowe, zarówno indywidualne jak i grupowe. W zimie polecany dla narciarzy. Duże walory krajoznawcze i krajobrazowe. Trasa prowadzi cały czas w granicach Mazowieckiego Parku Krajobrazowego i obok dwóch rezerwatów przyrody. Przebiega przez pofałdowany teren wysoczyzny lodowcowej i przez jedną z najbardziej malowniczych wiosek mazowieckich, Ponurzycę. Liczne stanowiska archeologiczne. Cała trasa oznakowana zielonymi znakami szlaku turystycznego.

Skrajem dawnej Puszczy Osieckiej

Wędrówkę szlakiem rozpoczynamy na stacji PKP Zabieźki (0,0 km), obok zabytkowego budynku dworca. Przez Zabieźki szlak przebiega wspólnie ze szlakiem niebieskim Glinianka – Garwolin. Po opuszczeniu terenu kolejowego udajemy się w kierunku północno-zachodnim. Najpierw wzdłuż torów do przejazdu, a następnie w lewo główną ulicą wsi. Przy niej kilka zabytkowych domów drewnianych. Po minięciu nowego kościoła p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej zagłębiamy się w lasy osieckie, wchodzące w skład Mazowieckiego Parku Krajobrazowego, a dawniej składające się na rozległą Puszcę Osiecką. Szlak biegnie pozostałością po dawnym trakcie „kołbielskim”

Mazowiecki Devils Trail

► Zabieźki – Ponurzyca – Karpiska

Length approx. 19 km

Travelling time approximately 8 hours (including approx. 2 hours for breaks), pace approx. 3 km/h.

Access to railway stop Zabieźki by the passenger train from Warsaw (West, Downtown, East Railway Station) and Otwock.

Return by train to Warsaw and Otwock from the railway stop in Karpiska (stop's name „Kołbiel”).

The tourist trail in every season of the year. The proposal for one-day trips, both individual and group. Recommended for skiers in winter. Major tours and landscape qualities. The route leads all the time at the border of the Mazowiecki Landscape Park and next to two nature reserves. It runs through the undulating terrain of the ice plateau and through one of the most picturesque villages of Mazowsze – Ponurzyca. Numerous archaeological sites. The entire route marked with green tourist trail sign.

The edge of the former Puszcza Osiecka

The wandering is started at the railway station Zabieźki (0.0 km), next to the historic station facility. Through Zabieźki the trail runs jointly with blue trail Glinianka – Garwolin. After leaving the railway land, we go in a north-west direction. First along the track to pass, and then to the left on the main village street. There are several historical wooden houses. After passing the new church of Częstochowska Our Lady, we delve further into Osieck forests, included in the Mazowiecki Landscape Park, formerly comprising the vast Puszcza Osiecka. The trail remains the former „kołbielski” trail from Osieck to Kołbiel. Near the

Miejscowość Place	Kilometraż szlaku / Trail in km					Węzeł ze szlakiem / Junction with trail
Zabieźki	0.0	19.0	9.8	14.5	7.0	„Szlak Borów Nadwiślańskich” – znaki niebieskie
Czarci Dół	7.0	12.0	2.8	7.5	0.0	„Szlak wiejski” – znaki żółte
Ponurzyca	9.8	9.2	0.0	4.7	2.8	„Szlak wiejski” – znaki żółte „Ponurzycki łącznik” – znaki czarne
Las Ponurzycki	14.5	4.5	4.7	0.0	7.5	„Szlak Borów Nadwiślańskich” – znaki niebieskie
Karpiska (PKP Kołbiel)	19.0	0.0	9.2	4.5	12.0	

Mazowiecki Park Krajobrazowy im. Czesława Łaskza.
Czesław Łaskza Mazowiecki Landscape Park.

z Osiecka do Kołbieli. Niedaleko za wsią mijamy po zachodniej stronie drogi rezerwat przyrody „Szerokie Bagno”.

SZEROKIE BAGNO – rezerwat przyrody typu leśno-torfowiskowego, powstał w 1984 r. na powierzchni 76.73 ha. Celem utworzenia rezerwatu była ochrona torfowiska wysokiego wraz z fragmentami boru bagiennego i boru wilgotnego z charakterystyczną roślinnością. Torfowisko stanowiące miejsce bytowania zwierząt chronionych, porośnięte jest sosną karłowatą, kępami welnianek, płatami borówki bagiennnej i bagna zwyczajnego. Obrzeża torfowiska porastają bory bagiennie z wysokopiennym lasem sosnowym. Runo tworzą kobierce złożone z mchów torfowców i krzewinek borówki bagiennnej, bagna zwyczajnego, welnianki, modrzewnicy i żurawiny.

Miejsce to jest ostoją leśnej zwierzyny, m.in. łosi, żurawi. Po drugiej stronie drogi, w pewnym oddaleniu od niej, znajduje się również bardzo interesujące torfowisko, nie objęte ochroną, Lisie Bagno. Rosną tu m.in. niskie sosny w borze bagiennym, turzycę, bagno zwyczajne, borówka bagienna, żabiściek, babka wodna. Za „Szerokim Bagnem” wznosi się wysoka wydma, nazywana przez miejscową ludność Sępią Górą. Szlak prowadzi dalej dawnym traktem w kierunku południowo-zachodnim do skrzyżowania inną leśną drogą. Przy skrzyżowaniu krzyż Leśników. Skręcamy w prawo i podążamy pośród lasów, wydmy i torfowisk w kierunku uroczyska Bratosówiec, gdzie na rozstajach dróg stoi żelazny krzyż. Na południowy zachód od krzyża rozciągają się tzw. Czarcie Kościoły. W tym miejscu znajdowały się liczne głązy narzutowe, przykrywające groby kloszowe z czasów rzymskich. Urozmaicona, falista rzeźba terenu, gęsta ilość dróg leśnych i przecinek, liczne mokradła i torfowiska, sprawiają, że w okolicach Ponurzyca zbłąkanych grzybiarzy i zdeorientowanych turystów jest o każdej porze roku sporo.

village, at the western side of the river, we pass the nature reserve „Szerokie Bagno”.

SZEROKIE BAGNO – the nature reserve of forest-peat type, was founded in 1984 on the surface of 76.73 ha. The purpose of the creation of the reserve was to protect the peat with bog forest fragments and moist forest with characteristic plants. The peat is a living space for protected animals, covered with dwarf pines, cottongrass clumps, blueberry and ordinary swamp. The peat edges are covered with bog forest with high pine forest. Fleece is formed from peat moss and shrubs bog blueberry, ordinary swamp, cottongrass, bog rosemary and cranberries.

This place is a sanctuary of the forest game, including elks and cranes. On the other side of the road, at some distance, there is also very interesting, not protected peat – Lisie Bagno. Low forest of pine trees in the swamp, sedge, ordinary swamp, bog blueberry, chydroharis, water plantain grow here. Behind „Szerokie Bagno” high dune rises – called by the local population Sępia Mountain. The trail leads on the former treaty of the south-west to the crossroad with another forest path. At the crossroads there is the Foresters Cross. We turn right and go in the forests, dunes and peat in the direction Bratosówiec, where the iron cross is at the crossroads. The south-west of the cross there are so-called the Devil's Churches. There were here numerous boulders covering exploring tombs from the Roman times. Varied, undulating terrain, dense amount of forest roads and fire breaks, numerous wetlands and peats – all make a lot of mushroom pickers and bewildered tourists found near Ponurzyca at any time of the year.

Rezerwat Czarci Dół.
Devil's Hole Reserve.

Okoliczni mieszkańcy wspominają, że są ponoć tego i przyczyny nadprzyrodzone, bowiem pokoleniowy przekaz głosi, iż „Ponurzyca wypadła spod ogona diabła...” A miał tu diabeł dawniej różne pomysły, nie skąpił czarcich figli oraz psot, ale też potrafił być złośliwy. Przegrawszy zakład z jednym ponurzyckim chłopem, zemścił się na wsi, zarzucając główny trakt wiodący do Osiecka głazami, łupanymi z dna pobliskiej, puszczańskiej wtedy, kotliny, nazwanej na tę okoliczność Czarcim Dołem. Do dnia dzisiejszego trudno jest dojechać tutaj drogą, szczególnie w zimie a do najbliższych stacji kolejowych w Kołbieli, Chrośnie i Zabieżkach jest przez las od 3 do 5 km. Jednak wkrótce wpadł czart na kolejny szatański pomysł tj. budowy na wydmy Bratosówiec kościoła. Jako budulca postanowił użyć kamieni wyrwanych z Czarciego Dołu. W jego zamyśle, dusze wszystkich odwiedzających tę świątynię ludzi, stanowić miały własność Jego Czartowskiej Mości. Zamierzwszy budowę, musiał ją ukończyć w ciągu jednej nocy. Jednak nie zdołał zakończyć prac przed świtem i z pierwszym kura głosem upuścił ostatni głaz, z którym nadlatywał znad Czarciego Dołu. Niedokończona świątynia legła w gruzach. Osobliwe to miejsce miejscowa ludność nazwała z czasem Czarcimi Kościołami (niekiedy też używana jest nazwa Czarcie Kamienie). Poza rejonem niedoszłego czarciego kościoła, liczne okazałe głazy, można dziś spotkać także na polach pomiędzy Ponurzycą, Osieckiem i Kącikami. Ponurzyca ma też inne legendy, m.in. wspominają niektórzy o „wietroku na Kresach”, wielkich wodach toczonych przez Ślepotę i Bałabun (dziś strugi) czy Sępiej Górze na wschód od Rynku położonej, przecinającej drogę do Zabieżek.

Droga do Karpisk.
The Road to Karpiska.

The local residents mention that this and supernatural reasons, because the generational transfer states that „Ponurzyca fell out from under the devil's tail...” The devil had different ideas, not skimping fairy pranks and mischief, but also could be malicious. After losing a bet with one Ponurzyca peasant, he revenged the country, accusing the main road leading to Osiecko with boulders from the bottom of a nearby forestry valley, called not the Devil's Hole. Till these days it is difficult to get here by road, especially in winter, the nearest railway stations in Kołbiel, Chrośnie and Zabieżki is reached by forest from 3 to 5 km. However, the devil soon fell into another devilish idea i.e. construction of the church on Bratosówiec dune. The constructed material was stones from the Devil's Hole. He was in mind that all souls of people visiting the temple were to be owned by his devil's majesty. He had to complete the construction in one night. However, he was not able to complete work before dawn and with the first hen voice, he has dropped the last boulder, with which he was flying from the Devil's Hole. Unfinished temple was left in ruins. This strange place was called the Devil's Church by the local population (sometimes it is called the Devil's Stones). Apart from the region of the devil's church, numerous impressive boulders can be met in the fields between Ponurzyca, Osiecko and Kąciaki.

Ponurzyca has other legends, such as the „Wietrok na Kresach”, the great waters flown by the Ślepotę and the Bałabun (now streams) and Sępiej Mountain east from the Market located crossing the road to Zabieżki.

Szlakiem nadal kierujemy się przez las do jego skraju, skąd roztacza się widok na pobliski wąwóz Stok i odległy Osieck. Miasteczko o ciekawej i długiej historii związanej m.in. z książętami mazowieckimi, w którym zachowało się kilka cennym zabytków. Dalej skrajem lasu do uroczyska Soczek, gdzie węzeł ze szlakiem żółtym Stara Wieś – Osieck. Następnie na przemian skrajem lasu i lasem do Czarciego Dołu (7.0 km). Ze szczytu

The trail still goes through the forest to the edge, from where you can admire the view of the nearby Stok ravine and distant Osieck. The town of the interested and long history associated with, inter alia, Mazowsze Princes, in which there are a few valuable monuments. Next, the forest edge to Soczek, to the crossroad with the yellow trail Stara Wieś – Osieck. Then alternately at the forest edge to the Devil's Hole (7.0 km).

Rezerwat przyrody Szerokie Bagno.
Szerokie Bagno nature reserve.

wzniesienia, pod którym wznosiła się kiedyś leśniczówka „Czarci Dół”, rozległy widok na Osieck i okolicę. W kotlinie o tej samej nazwie odkryto w 1919 r. niezachowane do tej pory cmentarzy-sko grobów kloszowych z czasów rzymskich.

Przez Góry Ponurzyckie

Dalej szlakiem w kierunku północnym przez falisty teren porośnięty borem sosnowym do Ponurzyca Papizy (10.0 km). Przed wsią, ze szczytu wzniesienia, roztacza się rozległy widok na dawną dolinę wiślaną (Podbiel i Bagno Całowanie), a przy dobrej pogodzie można zobaczyć wieżę zamku w Czersku.

Góry Ponurzyckie – część krawędzi tarasu erozyjnego, nadbudowanego piaszczystymi wydrami, które zamykają w tym miejscu od wschodu Dolinę Środkowej Wisły. Ciągają się południkowo z niewielkim odchyleniem na wschód od Starej Wsi przez Dąbrówkę, Lasek, Regut, Ponurzyce do Pogorzeli Osieckiej. Porastane są borami sosnowymi z udziałem świerku, olchy, brzozy, osiki i dębu. Maksymalna wysokość wzniesień dochodzi do 141 m n.p.m. (Regucka Góra,) przy względnej wysokości ponad okoliczny teren od 18 do 25 m. Bardzo ciekawe krajobrazowo są tereny centralne, przez które przepływa struga Ślepota. Liczne punkty widokowe.

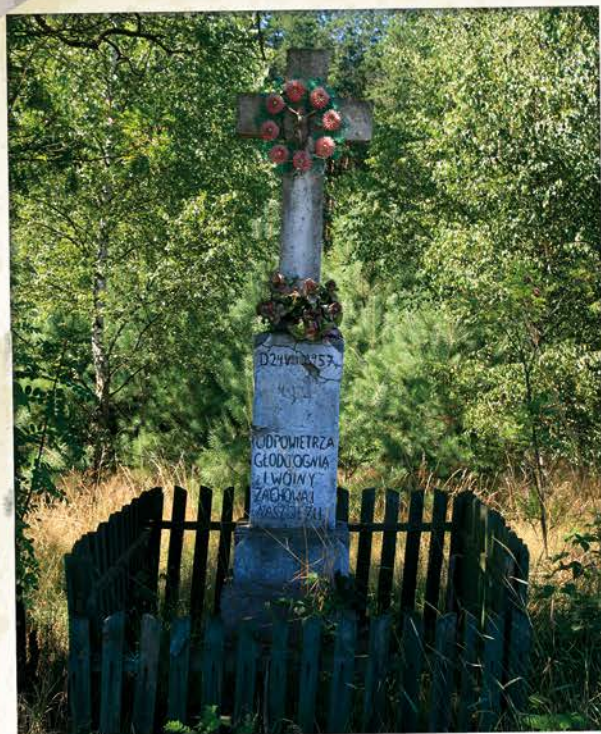
Ponurzyca jest jedną z najładniej położonych wsi mazowieckich. Jest ona rozrzucona na znacznym obszarze i składa się z kilku oddalonych od siebie kolonii. W okolicach, na rozstajach dróg znajduje się bardzo duża liczba krzyży przydrożnych i kapliczek nadrzecznych. Przez następnych kilka kilometrów podążamy pomiędzy różnymi częściami wsi, polami, laskami i zagajnikami rozdzielającymi poszczególne kolonie. Szlak wiedzie częściowo wydrami, częściowo dolinkami, przekracza malowniczy strumień mający urokliwą nazwę Ślepota.

From the top of the hill, under which there was the forest house „Devil's Hole”, panoramic view of the Osieck and the surrounding area. In the valley of the same name, in 1919 unsaved so far bowled burial tombs from the Roman period were found.

Over the Ponurzyckie Mountains

Further along the trail to the north through the rolling terrain covered with pine forest to Ponurzyca Papizy (10.0 km). Before the village, from the top of the hill, a panoramic view of the ancient valley of the Vistula (Podbiel and Całowanie Swamp), and in good weather you can see the towers of the castle in Czersk.

The Ponurzyckie Mountains – part of the edge of the terrace erosion, constructed by sand dunes that close at this point the Central Valley of the Vistula from the east. The extend longitudinally with a small deviation in the east from Stara Wieś through Dąbrówka, Lasek, Regut, Ponurzyca to Pogorzela Osiecka. They are covered with pine forests with spruce, alder, birch, aspen and oak. The maximum altitude reaches 141 meters above sea level. (Regucka Mountain) with a relative height above the surrounding area from 18 to 25 m. The central areas reveals very interesting landscapes, through which the Ślepota river flows. There are numerous viewpoints.

Krzyż Leśników w Ponurzyca.
Foresters Cross in Ponurzyca.

Krzyż przydrożny w Ponurzyca.
Wayside cross in Ponurzyca.

Wzdłuż dolinki Ślepoty dochodzimy do stylowego budynku dawnej szkoły i do zabudowań zasadniczej części Ponurzyca, nazywanej Rynek. Dalej polami do kolonii Zagórze, za którą ponownie zagłębiamy się w las i dochodzimy do węzła szlaków lasu ponurzyckiego (do szlaku niebieskiego Glinianka – Garwolin, 14.5 km). Dalej wśród młodych borów sosnowych rosnących na dawnych torfowiskach (o czym świadczy rosnące runo), następnie nad torfowiskowymi łąkami często pokrytymi wodą. Miejsca te są naturalną ostoją zwierząt. Na tym odcinku trzeba szczególnie uważać, ponieważ szlak często zmienia kierunek. Po wyjściu z lasu kierujemy się wśród pól w stronę wsi Karpiska i znajdującego się w niej przystanku kolejowego Kołbiel, położonego po lewej stronie przejazdu kolejowego (19.0 km). Szlak kończy się na przystanku kolejowym. We wsi ustawiony jest pomnik poświęcony jednemu z najbardziej niefortunnych zrzutów jakie zostały wykonane w 1944 r. dla walczących w Polsce oddziałów AK. W czasie odbierania skoczaków i przesyłek oddział osłonowy został zaatakowany przez niemiecką obławę. W ferworze walki zginął jeden z zasobników z pokaźną sumą kilkuset tysięcy dolarów, którego nie odnaleziono do dzisiaj. W okresie letnim i jesiennym, podczas dni wolnych od pracy, na tym małym peronie można zobaczyć liczne rzesze osób wysiadających z warszawskiego pociągu i udających się do pobliskiego lasu. Są to zbieracze jagód i grzybów, które występują w wielkiej obfitości w okolicach Ponurzyca.

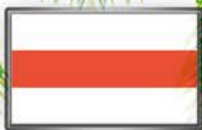
Ponurzyca is one of the beautifully located villages in Mazowsze. It is scattered over a large area and consists of a number of distant colonies. In the area, at the crossroads, there is a number of roadside crosses and arboreal chapels. For the next few kilometres, we follow between different parts of the village, fields and spinneys separating individual colonies. The trail leads partly through dunes, partly through valleys, through picturesque stream called Ślepota. Along the Ślepota Valley, we come to the stylish former school facility and the facilities of a substantial part of Ponurzyca, called Market. Next through the fields to Zagórze colony, behind which we come deep into the forest to the junction of Ponurzyca forest (the blue trail Glinianka – Garwolin, 14.5 km). Next in young pine forests growing on former peatlands (as evidenced by the growing fleece), then through meadows often covered with water. These places are a natural refuge of animals. In this section you need to pay special attention, because the trail often changes direction. After leaving the forest, we are among fields of Karpisko village and located at the railway station Kołbiel, located on the left-side of the level crossing (19.0 km). The trail ends at the railway stop. In the village there is a monument dedicated to one of the most unfortunate shots that were made in 1944 for the fighting Polish Home Army units. At the time of receiving jumpers and dispatches, the shielding unit was attacked by the German raid. In the heat of battle one of the tanks with a substantial sum of several hundred thousand dollars lost – it has not been found until today. During summer and autumn, during holidays, on the platform we can see a large number of people leaving the Warsaw train and going to a nearby forest. They are berries and mushrooms pickers, which are present in a large number in the vicinity of Ponurzyca.

Dolina rzeki Ślepoty.
The Ślepota river valley.

Fragment mapy turystycznej Mazowiecki Park Krajobrazowy w skali 1:50000 wydawnictwa "Compass"
Fragment of the tourist map Mazowiecki Landscape Park, scale: 1:50000, by the "Compass" Publishing House

Szlak Historyczno-Przyrodniczy

Szlak pieszo-rowerowy (Przez Mazowiecki PK)

► Zagórze – Wiązowna – Otwock
– Pogorzel – Janów – Otwock Mały
– Otwock Wielki

Długość ok. 33 km

Czas przejścia szlaku ok. 13 godzin

(w tym 3 godziny przerw).

Dojazd autobusem MZA 722 do Zagórza z Warszawy z Ronda Wiatraczna.

Powrót z Otwocka Wielkiego do Otwocka i Warszawy autobusami linii prywatnych.

Jest to fragment odcinka 5 Warszawskiej Obwodnicy Turystycznej. Szlak o wybitnych walorach dydaktycznych, pozwalający na poznanie różnych krajobrazów w dolinie Wisły na południowy-wschód od Warszawy. Na trasie różne typy krajobrazu i różne ekosystemy przyrodnicze. Większość trasy przebiega lasami pośród wydmy i torfowisk. Trzy rezerваты przyrody „Świder”, „Na Torfach”, „Łachy Brzeskie”, liczne parki i pomniki przyrody (np. Bartek Mazowiecki w Emowie) są dodatkową atrakcją. Kilka miejsc związanych z historią Polski ostatnich 200 lat i spora liczba cennych zabytków w Wiązownie, Otwocku, Karczewie i Otwocku Wielkim. Szlak ciekawy o każdej porze roku. Zimą w okolicach Meranu i Wiązowna dobre tereny dla amatorów narciarstwa. Dla kolarzy niektóre miejsca są nieprzejezdne.

Pałac Bielińskich w Otwocku Wielkim.
The Palace of Bielińscy in Otwock.

The Historical-Nature Trail

The walking-cycling trail
(through Mazowiecki Landscape Park)

► Zagórze – Wiązowna – Otwock
– Pogorzel – Janów – Otwock Mały
– Otwock Wielki

Length approx. 33 km

Travelling time approximately 13 hours

(including 3 hours for breaks).

Accessible by 722 bus from Warsaw from Wiatraczna Roundabout to Zagórze.

Return from Otwock Wielki to Otwock and Warsaw by private buses.

Miejscowość Place	Kilometraż szlaku / Trail in km						Węzeł ze szlakiem / Junction with trail
Pod Zagórzem	32.7	22.5	20.7	11.2	6.7	0.0	"Piaszczystą percią" – znaki żółte
Biały Ług	30.0	19.8	18.0	8.5	4.0	2.7	
Wiązowna	26.0	15.8	14.0	4.5	0.0	6.7	"Szlak na przedpolach stolicy" – znaki niebieskie
Białek	21.5	11.3	9.5	0.0	4.5	11.2	"Szlak do Świdrów Małych" – znaki zielone
Ottock – Mładz	20.7	10.5	8.7	0.8	5.3	12.0	"Szlak Borów Nadwiślańskich" – znaki niebieskie
Ottock – Meran	16.5	6.3	4.5	5.0	9.5	16.2	"Szlak do stacji PKP Ottock" – znaki żółte
Pogorzel Warsz.	12.0	1.8	0.0	9.5	14.0	20.7	
Okoły	10.2	0.0	1.8	11.3	15.8	22.5	"Szlak pejzażowy" – znaki zielone
Biała Góra	7.7	2.5	4.3	13.8	18.3	25.0	"Otwocki Szlak Krajoznawczy" – znaki czarne
Jezioro Czarne	5.6	4.6	6.4	15.9	20.4	27.1	"Szlak Borów Nadwiślańskich" – znaki niebieskie
Ottock Wielki	0.0	10.2	12.0	21.5	26.0	32.7	

Rezerwat przyrody „Świder”.
The Nature Reserve „Świder”.

Przez Lasy Wawerskie.

Wędrówkę zaczynamy na przystanku MZA w Zagórz, skąd udajemy się na zachód leśną drogą. Po dojściu do szlaku czerwonego skręcamy za jego znakami na południe i podążamy krętymi ścieżkami przez wydmy i skrajem torfowisk do pomnika poświęconego żołnierzom polskim z lat 1863, 1920 i 1939. Po przejściu kolejnego kilometra dochodzimy do ładnego, dużego torfowiska wysokiego, nazywanego Biały Ług. Jest to torfowisko powstałe w bezodpływowym zagłębieniu międzywydmowym, w którym przez większą część roku utrzymuje się duża ilość wody. Rozważane jest powołanie w tym miejscu rezerwatu przyrody. Szlak omija torfowisko i borami sosnowymi porastającymi wydmy wyprowadza nad szosę lubelską (droga krajowa nr 17). Po przekroczeniu drogi pomiędzy zabudowaniami dochodzimy do centrum Wiązownicy. Jest to duża gminna wieś, w której zachowało się kilka bardzo ciekawych obiektów zabytkowych, godnych uwagi. Klasycystyczny

This is part of segment 5 of Warsaw Tourist Ring Road. The trail of educational values, allowing exploring different landscapes in the valley of the Vistula River to the south-east of Warsaw. On the route there are different types of landscape and various natural ecosystems. Most of the route runs through forests, among dunes and peats. Three nature reserves “Świder”, “Na Torfach”, “Łachy Brzeskie”, numerous parks and nature monuments (e.g., Mazowiecki Bartek in Emowo) are additional attraction. Few places associated with the history of Polish of past 200 years and a large number of historical monuments in Wiązowno, Otwock, Karczewo, Otwock Wielki. It is attractive at any time of the year. In winter in the vicinity of Meran and Wiązowna there are good areas for skiing enthusiasts. For cyclists some places are impassable.

Through Wawerskie Forests.

We start at the bus stop in Zagórze, from where we go west along the forest path. When reaching the red trail, we

Pałac Lubomirskich w Wiązownie.
The Palace of Lubomirscy in Wiązowno.

Rzeka Mienia.
The Mienia River.

turn behind its sign to the south and we follow along twisty tracks through dunes and peat to the monument dedicated to the Polish soldiers from the years 1863, 1920 and 1939. After passing another kilometre, we come to a nice, large high peat, called Biały Ług. This peat was formed in the non-drained intra-dunes hole, in which for a large amount of water maintains most of the year. The nature reserve here should be subject to consideration. The trail passes the peat and and pine forests growing on sand dunes enters on the Lublin road (the national road No. 17). After crossing the road, between the facilities, we come to the centre of Wiązowna. It is a large communal village, which has maintained some very interesting, remarkable monuments. Classical church of St. Wojciech and neo-baroque

*Pomnik przyrody Bartek Mazowiecki.
The Natural Monument – Bartek Mazowiecki.*

kościół p.w. św. Wojciecha i neobarokowy pałac Lubomirskich z I połowy XIX w. Okolice Wiązowny były widowiskiem ważnych wydarzeń w XIX i XX w. W 1809 r. znajdowała się tutaj kwatery ks. Józefa Poniatowskiego, stąd kierował działaniami wojennymi w maju 1809 r. Ponadto w okolicach Wiązowny zachowały się ruiny niemieckich umocnień z lat 1915 i 1944.

Wzdłuż Mieni do Meranu.

Z centrum wsi wychodzimy główną drogą w kierunku południowo-wschodnim do Mieni. Dalej wąskimi ścieżkami na jej lewym brzegu. Odcinek Mieni, którym wędrujemy wchodzi w skład rezerwatu przyrody „Świder”. W tym miejscu rzeka płynie głęboko wciętym korytem, mocno meandrując. Przy szlaku w Emowie rośnie okazały pomnik przyrody, czterystuletni dąb szypułkowy o obwodzie 550 cm nazywany Bartkiem Mazowieckim. Rzekę opuszczamy we wsi Białek i kierujemy się asfaltowymi drogami ku wschodowi. Niebawem po lewej stronie drogi widać PAN Dom Pracy Twórczej „Mądralin”, подарowany w 1922 r. polskim naukowcom przez znanego warszawskiego szewca Stanisława Hiszpańskiego. Dalej szlak można przekroczyć po moście Świder i wyjść między zabudowania Mładza, dzielnicy Otwocka od 1958 r. Podążamy przez Teklin w kierunku dużej wydmy, nazywanej Meran. Jej nazwa nawiązuje do znanego we włoskim Tyrolu uzdrowiska Merano. Od lat ulubione miejsce do uprawiania sportów zimowych przez mieszkańców Otwocka. Przed wybuchem II wojny światowej podjęto pierwsze prace przygotowawcze do budowy

palace of Lubomirscy from half of the nineteenth century. The area around Wiązowny was the scene of important events in the nineteenth and twentieth centuries. In 1809, there was the headquarter of prince Józef Poniatowski, from where he led military operations in May 1809. In addition, in the vicinity of Wiązowny the ruins of German fortifications in the years 1915 and 1944 maintained.

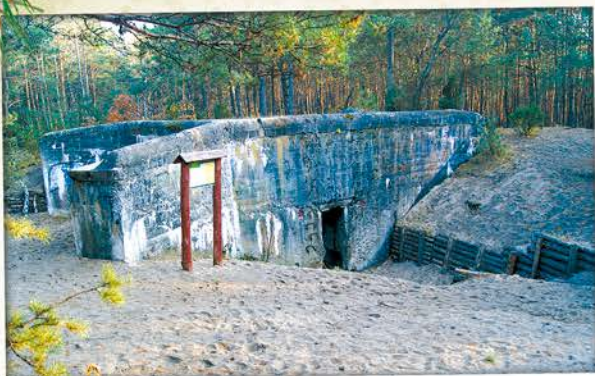
Along the Mieni to Meran.

From the village centre, we come to the main road in a south-easterly direction to the Mieni. Next, we go through narrow paths on its left bank. The Mieni part, on which we walk is the part of the nature reserve „Świder”. This is where river flows through deeply cut riverbed and tightly meanders. Along the trail in Emowo, the splendid monument of nature grows – 400-year-old common oak, of circuit of 550 cm called Bartek Mazowiecki. The river of left in Białek village, and we follow the asphalt road to the east. On the left side of the road there is the State Academy of Science, „Mądralin” Creative Work House, donated in 1922 to the Polish scientists by the famous Warsaw shoemaker Stanisław Hiszpański. The trail can be crossed on the bridge, then we pass the facilities of Mładza, the settlement of Otwock since 1958. We follow through Teklin towards the large sand dune, called Meran. Its name refers to Merano spa resort – the known in the Italian Tyrol. For years it has been the favourite place to practice winter sports by the inhabitants of Otwock. Before the outbreak of World War II, the first preparatory works for the construction of ski facilities, including ski jump, toboggan run, had been taken. On its northern edge, there is the facility of former Military Sanatorium built in the years 1933-34 by the design of Edgar Norwerth.

Through Otwock Forests.

After passing the dunes we reach Jabłonna (the settlement of Otwock). Then turn right into Narutowicza St., and then left into Kalinowskiego St. Behind the facilities, at the forest edge,

Skansen Forteczny „Dąbrowiecka Góra”.
The Fortress Scansen – „Dąbrowiecka Mountain”.

urządzeń narciarskich, m.in. skoczni narciarskiej, toru saneczkowego. Na jej północnym skraju wznosi się okazały budynek dawnego Sanatorium Wojskowego wybudowanego w latach 1933-34 wg proj. Edgara Norwertha.

Przez Lasy Otwockie.

Po zejściu z wydmy dochodzimy do Jabłonnicy (dzielnicy Otwocka). Następnie skręcamy w prawo w ul. Narutowicza i następnie w lewo w ul. Kalinowskiego. Za zabudowaniami, na skraju lasu, zaczyna się rezerwat „Pogorzelski Mszar”. Ochroną objęte tu są torfowiska: wysokie i przejściowe, poprzedzielane niewielkimi wydmy z charakterystyczną roślinnością. Podążając dalej przez las dochodzimy do Pogorzelskiej Strugi, niewielkiej, malowniczo meandrującej wśród lasu rzeczki. Lewym brzegiem strugi dochodzimy do wsi Pogorzela i znajdującego się w niej przystanku kolejowego. Dalej wędrujemy po zachodniej stronie torów. Przy skrzyżowaniu dróg pomnik upamiętniający akcje żołnierzy AK na transporty kolejowe w okresie II wojny światowej. Za pomnikiem skręcamy w głąb

lasu, idąc leśną drogą nazywaną „ceglanką” w stronę Okołów. Nazwa drogi związana jest z materiałem, jaki został użyty do jej utwardzenia. Okoły to pozostałość dawnego folwarku o tej samej nazwie. Przy drodze w Okołach okazałe pomnikowe dęby. Za osadą idziemy poprzez bory sosnowe na szczyt Dąbrowieckiej

Góry (www.profort.org.pl), nazywanej niekiedy Białą

Górą. Tam zachowały się dobrze widoczne okopy z 1944 r., a nieco dalej dwa żelbetonowe schrony z II wojny światowej wchodzące w skład hitlerowskiej

the “Pogorzelski Mszar” reserve is found. Peat: high and temporary, divided with small dunes with characteristic vegetation are protected here. Following through the forest, we come to Pogorzelska Struga, a small, picturesque river meandering among the forest. Left bank of the stream leads to Pogorzela village and the railway station located there. Next, we walk on the west side of the tracks. At the crossroads, there is the monument commemorating the NA soldiers actions on railway transports during World War II. Behind the monument, we turn into forest, along forest path called “ceglanka” towards Okołów. The road name is associated with the material used to toughen. Okoły is the former farm of the same name. On the way to Okoły monumental oaks can be seen. We follow further, through pine forest to Dąbrowiecka Mountain summit (www.profort.org.pl), sometimes called Biała Mountain. There are still clearly visible trenches from 1944, and a little further

Skansen Forteczny „Dąbrowiecka Góra”.
The Fortress Scansen – „Dąbrowiecka Mountain”.

two reinforced concrete barracks of World War II included in the Nazi defensive line “Przedmieście Warszawy”. The dunes are left in the western direction. Along the way, we pass Kamień Leśnika, set to commemorate the afforestation carried out in the years 1931-1934 at the crossroads of the historic Osiecki Tract. Further to the south-west in the midst of a vast wetland forests of the old Bagna Białe. On the right, there is the picturesque Black Lake arising at the point of peat use. The wildlife refuge, including muskrats, wild boars, elks and foxes.

Through the fields, meadows and orchards.

We follow the concrete road among wet deciduous forest to the forest edge, and then to Janów village. The village is famous for its wide range of vegetables and flowers grown in the greenhouses. In front of Janów the trail eventually leaves

linii obronnej „Przedmościa Warszawy”. Z wydmy schodzimy w kierunku zachodnim. Po drodze mijamy Kamień Leśnika, ustawiony na pamiątkę prowadzonych zalesień w latach 1931-34 przy skrzyżowaniu z historycznym Traktem Osieckim. Dalej na południowy-zachód pośród podmokłych lasów dawnego rozległego Bagna Biel. Po prawej stronie malownicze Jezioro Czarne powstałe w miejscu eksploatacji torfu. Ostoja zwierzy-ny, m.in. piżmaków, dzików, łosi i lisów.

Przez pola, łąki i sady owocowe.

Podążamy betonową drogą pośród wilgotnych lasów liściastych do skraju lasu, a następnie do wsi Janów. Wieś słynie z różnorodnych upraw warzyw i kwiatów w szklarniach. Przed Janowem szlak ostatecznie opuszcza tereny leśne i dalej wie- dzie bezleśnym krajobrazem rolniczym ukształtowanym na żyznych madach nadwiślańskich. Za wsią Janów po moście przekraczamy rzekę Jagodziankę i polami dochodzimy do szosy nadwiślańskiej, po przekroczeniu której wchodzimy w niewielki zagajnik sosnowy. Na skraju lasu zabudowania Otwocka Małego i mogiła poległych powstańców 1863 roku z oddziału płk Z. Kuczyka, który w tym miejscu stoczył zwycię- ską potyczkę z Rosjanami. Od mogiły zabytkową aleją kieru- jemy się do Otwocka Wielkiego. We wsi zachował się okazały, barokowy pałac z przełomu XVII i XVIII w. wybudowany przez Marszałka Wielkiego Koronnego Franciszka Bielińskiego. Jest to jeden z najwartościowszych zabytków na Mazowszu. Pa- łac stanowi własność Muzeum Narodowego w Warsza- wie i jest udostępniony do zwiedzania jako Muzeum Wnętrz (www.otwoc.mnw.art.pl). Na terenie rezydencji kończymy wędrówkę szlakiem.

the forest and further leads the non-forest agricultural landscape shaped on the fertile soils of the Vistula River. Behind Janów over the bridge we cross the Jagodzianka river and through the fields we come to the Vistula road, after crossing we enter into a small grove of pine. On the edge of the grove, the facilities of Otwock Mały and the insur- gents graves dating from 1863 of the branch of Col. Z. Kuc- zy, who at this point won the battle with the Russians. From the graves, following the historic avenue, we go to Otwock Wielki. In the village there is the baroque palace built by the Grand Marshal of the Crown Franciszek Bieliński at the turn of the seventeenth and eighteenth centuries. This is one of the most valuable monuments in the Mazowsze region. The palace is owned by the National Museum in Warsaw and is made available to the public as the Interiors Museum (www.otwoc.mnw.art.pl). Travelling by the trail is finished at the residence.

Pałac Bielińskich w Otwocku Wielkim.
The Palace of Bieliński in Otwock Wielki.

Mogiła poległych powstańców 1863 r. w Otwocku Wielkim.
Insurgents graves dating from 1863 in Otwock.

OTWOCK

Karczew

Lasy
Otwockie

Mazowiecki

Fragment mapy turystycznej Mazowiecki Park Krajobrazowy w skali 1:50000 wydawnictwa "Compass"
Fragment of the tourist map Mazowiecki Landscape Park, scale: 1:50000, by the "Compass" Publishing House

Szlak Kultury Żydowskiej

Długość szlaku 18.5 km

Szlak do przebycia w ciągu 5 godzin
(w tym 3 godziny na zwiedzanie i przerwy).

Początek szlaku znajduje się w Otwocku przy ul. Warszawskiej, przy siedzibie otwockiego Oddziału PTTK. Można tutaj dojechać pociągami osobowymi z Warszawy (Dw. Wschodni, Śródmieście i Zachodni) oraz autobusami linii prywatnych z ul. Emilii Plater.

Zakończenie szlaku znajduje się na rynku w Górze Kalwarii przy Dworcu PKS, skąd kursują autobusy do Dworca PKS Warszawa Zachodnia.

Szlak o dużych walorach dydaktycznych, krajoznawczych i historycznych, w całości przebiegający na terenach intensywnego osadnictwa ludności żydowskiej w Otwocku, Karczewie i Górze Kalwarii. Na trasie zabytki kultury żydowskiej, kilka punktów widokowych, muzeum, liczne budowle drewniane z XIX w. wzniesione w stylu nadświdrzańskim i najcenniejszy zabytek regionu, barokowy kościół w Karczewie. Szlak dostępny o każdej porze roku. Może być wykorzystywany przez turystów rowerowych, jak i pieszych.

Szlak rozpoczyna się w Otwocku, miejscu szczególnie związanym ze społecznością żydowską zamieszkującą przed II wojną światową w Polsce. Spośród stałych mieszkańców miasta stanowili oni grupę aż 75 %. Jednak do dnia dzisiejszego w Otwocku pozostały po nich tylko nieliczne ślady. Można zobaczyć, m.in. pomnik na ul. Reymonta upamiętniający krwawą likwidację otwockiego getta przez nazistów,

Muzeum Ziemi Otowskiej im. M. E. Andriollego.
The Museum of the Otwock Land of M.E. Andriolli.

The Jewish Culture Trail

Length approx. 18.5 km

The route to be travelled within 5 hours
(including 3 hours for sightseeing and breaks).

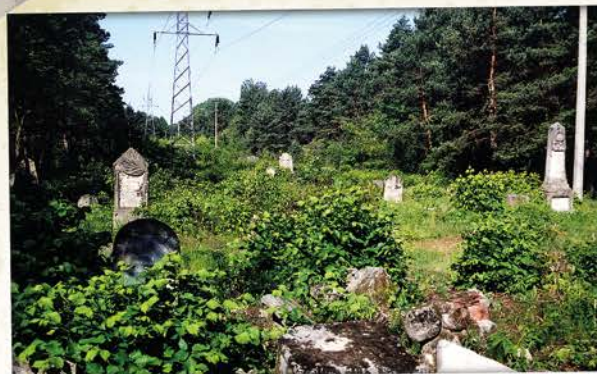
The trail beginning is in Otwock at ul. Warszawska, at the head office of Otwock PTTK Branch. It can be reached by the passenger train from Warsaw (East, Downtown and West Railway Station) and by private buses at Emilii Plater Street.

The trail end is located on the market in Kalwaria Mountain at the bus station, from where the bus goes to the West Bust Station in Warsaw.

The trail of high educational, historical and sightseeing values, fully extending on the areas of intensive Jewish settlement in Otwock, Karczewo and Kalwaria Mountain. On the way the Jewish heritage, several viewpoints, a museum, a number of wooden facilities from the nineteenth century, built in the nadświdrzański style and most valuable monument of the region, the baroque church in Karczewo. It is attractive at any time of the year. It is suitable for both cyclists and walking tourists.

The trail starts in Otwock, the place particularly associated with the Jewish residents before World War II in Poland. Among the permanent residents of the city, they represented the group of 75% people. However, currently only a few traces of them are left, including the monument at Reymonta Street commemorating the bloody liquidation of Otwock ghetto by the Nazis, surrounded by greenery cemetery in Anielini and interesting exhibition at the Museum of the Otwock Region of M. E. Andriolli (www.muzeum.ock.com.pl). In addition, following the trail on the streets of Otwock it is worth to see the wooden villas in the nadświdrzański style (świdermajer), the art nouveau railway station from 1910, the beautiful stylish facility of Otwock municipality (the Municipal Office) in the early 30s of the twentieth century, the largest house in Europe (former Abram Gurewicz spa resort) at Armii Krajowej St. and the facility of old casinos, currently K.I. Gałczyński High School. Next, the trail leads to the parish cemetery, passing the only in Poland Maria Skłodowska-Curie Nucleon Centre. At the cemetery there are a few tombstones from the early twentieth century, lodgings Polish soldiers from the years 1939, 1944 to 1945, Soviet soldiers from the years 1944 to 1945, the grave

zatopiony w zieleni kirkut w Anielinie i ciekawą wystawę w Muzeum Ziemi Otwockiej im. M. E. Andriollego (www.muzeum.ock.com.pl). Ponadto przemierzając szlak ulicami Otwocka warto zwrócić uwagę na drewnianą zabudowę willową w stylu nadświdrzańskim (świdermajer), secesyjny Dworzec PKP z 1910 r., piękny stylowy budynek otwockiego magistratu (Urzędu Miasta) z początku lat 30-tych XX w., największy drewniany dom w Europie (dawne Uzdrawisko Abrama Gurewicza) przy ul. Armii Krajowej i okazały budynek dawnego kasyna, mieszczący obecnie Liceum Ogólnokształcące im. K. I. Gałczyńskiego. Dalej szlak prowadzi w kierunku cmentarza parafialnego, mijając po drodze jedyne w Polsce Technikum Nukleoniczne im. Marii Skłodowskiej-Curie. Na

*Kirkut w Anielinie, przy ul. Hrabiego.
Cemetery in Anielin at ul. Hrabiego.*

*Kościół pw. Św. Wita w Karczewie.
Church of St. Wit in Karczewo.*

cmentarzu zachowały się nieliczne nagrobki z początku XX w., kwatery żołnierzy polskich z lat 1939, 1944-45, żołnierzy radzieckich z lat 1944-45, mogiła gen. Juliana Filipowicza, d-cy Wołyńskiej Brygady Kawalerii w 1939 r. oraz pomnik ku czci Ofiar Stalinizmu 1944-46. Po minięciu cmentarza trasa przebiega obok Muzeum Ziemi Otwockiej i zagłębia się w typowe dla okolic Otwocka suche bory sosnowe. Z lewej strony szlaku znajduje się żydowski kirkut w Anielinie z początku XX w. z zachowanymi 200 macewami. Po minięciu kirkutu szlak dochodzi do Karczewa. Jest to miasto o kilkusetletniej historii, zamieszkiwane również przez liczną grupę ludności żydowskiej. Najważniejszą pamiątką po tej społeczności jest zachowany przy ul. Otwockiej kirkut. Początki tej nekropolii sięgają końca XVIII w. Do dzisiaj zachowało się na nim kilkanaście macew. Ponadto w Karczewie zachowało się sporo tradycyjnych, małomiasteczkowych budynków mieszkalnych, typowych dla polskich miasteczek przełomu XIX i XX w. Natomiast na Starym Mieście znajduje się jeden z najpiękniejszych

of General Julian Filipowicz, the commander of Wołyń Cavalry Brigade in 1939 and a memorial in honour of Victims of Stalinism 1944-46. After passing the cemetery, route passes near the Museum of Otwock Land and then through typical of the surrounding area of dry pine forests. On the left side of the trail there is a Jewish cemetery in Anielin of the early twentieth century with preserved 200 tombstones. After passing the cemetery we reach Karczewo, the city of several-hundred-year-old history, populated by a vast group of Jews. The most important souvenir of this community is the cemetery maintained at Otwocka St. The beginning of this necropolis date back to the end of the eighteenth century. Several gravestones have preserved till these days. In addition, there are a lot of traditional small-town residential facilities, typical for Polish towns of the late nineteenth and twentieth centuries. While in the Old Town there is one of the most beautiful monuments of the surrounding area of Otwock, the baroque church of St. Wit, from the eighteenth century. The streets network surrounding

*Liceum Ogólnokształcące im. K.I. Gałczyńskiego w Otwocku.
K.I. Gałczyński High School in Otwock.*

*Jezioro Rokola w Otwocku Wielkim.
Rokola Lake in Otwock Wielki.*

zabytków okolic Otwocka, barokowy kościół p.w. Św. Wita z XVIII w. Otaczająca teren kościelny siatka ulic stanowi pozostałość oryginalnego układu urbanistycznego z okresu lokacji miasta w XVI w. Spod kościoła szlak prowadzi ul. Częstochowską w kierunku Otwocka Małego. Za ostatnimi zabudowaniami wsi, na skraju zabytkowej alei znajduje się cmentarz wojenny „Osiny”, na którym spoczywają powstańcy z 1863 r. z oddziału Z. Kuczyka. Następnie szlak prowadzi do Otwocka Wielkiego. We wsi na sztucznej wyspie, nad jeziorem Rokola wznosi się okazały, barokowy pałac Bielińskich, wzniesiony w latach 1693-1703 przez Kazimierza Ludwika Bielińskiego Marszałka Wielkiego Koronnego. Tutaj w latach 1705-1706 podczas spotkań Augusta II z carem Piotrem Wielkim doszło do pierwszych rozmów o rozbiorach Polski, tzw. „grand dessein”. W XIX w. pałac wielokrotnie zmieniał właścicieli, m.in. Kurtzów i Jezierskich. Obecnie znajduje się w nim Muzeum Wnętrz (Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie). Wokół pałacu zachował się rozległy park krajobrazowy z XVIII w. Po opuszczeniu wsi szlak wiedzie grunтовую drogą pól i sadów w kierunku wsi Glinki i dalej wygodną szosą asfaltową wzdłuż wiślanego wału do mostu na Wiśle w Ostrówku. Odcinek bardzo piękny podczas wiosennego kwitnienia jabłoni w okolicznych sadach. Za wałem od strony

the church area is a relic of the original layout of urban sites from the period of the sixteenth century. From the church, the trail follows Częstochowska Street to Otwock Mały. Behind the last rural facilities, at the edge of a historic avenue there is the military cemetery „Osiny”, in which the insurgents in 1863 from the branch of Z. Kuczyk rest. Then the trail leads to Otwock Wielki. In a village, on an artificial island, on Rokola Lake, the baroque palace of Bielińscy is found; built in the years 1693-1703 by Kazimierz Ludwik Bieliński, the Great Crown Marshal. Here, in the years 1705-1706, during the meetings of Augustus II with Tsar Peter the Great, the first discussions about partitions of Poland, the so-called „grand dessein” were taken. Until the nineteenth century, the owners of the palace were often changed, including the Kurtz and Jezierski families. It is now in the Interior Museum (the Department of the National Museum in Warsaw). The palace is surrounded by the vast landscape park from the eighteenth century. After leaving the village, the trail leads on fields and orchards towards Glinka village and comfortable asphalt road along the Vistula shaft to the bridge over the Vistula River in Ostrówek. The very beautiful part during spring flowering of apple trees in the nearby orchards. Behind the shaft, from the

*Tablica pamiątkowa po Synagodze.
The Synagogue memorial plaque.*

Macewy w Karczewie.
Jewish graves in Karczewo.

Macewy w Karczewie.
Jewish graves in Karczewo.

Wisły okazy potężnych topoli. W korycie Wisły liczne wyspy objęte ochroną w ramach rezerwatu przyrody Łachy Brzeskie. Pod Ostrówkiem w 1809 r. oddziały gen. M. Sokolnickiego odniosły świetne zwycięstwo nad wojskami austriackimi, co zaważyło na przebiegu całej wojny. Szlak przekracza Wisłę po wybudowanym w latach 1953-54 moście, z którego rozciąga się rozległy widok na Dolinę Środkowej Wisły i piękną panoramę Góry Kalwarii oraz Czerska. Dalej szlak prowadzi wąską uliczką obok kaplicy św. Antoniego w kierunku rynku w Górze Kalwarii. Góra Kalwaria to jedno z najciekawszych miast Mazowsza. Powstało w XVII w. z inicjatywy biskupa Stefana Wierzbowskiego jako Nowa Jerozolima. Układ urbanistyczny miasta nawiązywał do planu krzyża, który jest widoczny do dnia dzisiejszego w istniejącej siatce ulic. Do końca XVIII w. obowiązywał zakaz osiedlania się Żydów w mieście. Niespodziewanie, miasto zbudowane dla kalwaryjskich pielgrzymek, stało się od XIX w. jednym z najsilniejszych ośrodków ludności żydowskiej i centrum chasydyzmu. W 1859 r. założył tu swój dwór słynny cadyk Icchaak Meir Rothenberg Alter. Kolejni sławni cadycy Juda Arie Lejb Alter i Abraham Mordechaj Alter spowodowali, że Górę Kalwarię odwiedzali Żydzi z całej Europy. Po licznej dawniej społeczności żydowskiej do dnia dzisiejszego zachowały się m.in. dwie synagogi, dwór cadyka, zabudowa danej dzielnicy żydowskiej oraz kirkut z wybudowanym w latach 90-tych ubiegłego wieku ohelem. W miejscach tych często można spotkać Żydów, którzy jak za dawnych czasów przybywają z pielgrzymką do Góry Kalwarii. Ponadto w mieście zachowały się liczne zabytki sakralne wzniesione jako element siedemnastowiecznego założenia kalwaryjskiego oraz pozostałości po żyjących tu niegdyś społecznościach: ewangelickiej i prawosławnej. Szlak kończy się w centrum miasta na Dworcu PKS.

*Macewy w Karczewie.
Jewish graves in Karczewo.*

population and the centre of Hasidism. In 1859, Icchaak Meir Rothenberg Alter, the famous tzaddik, founded here his manor. Subsequent famous tzaddiks Judah Arie Leyb Alter and Abraham Mordechej Alter caused that Kalwaria Mountain was visited by Jews from all over Europe. After numerous formerly Jewish community to the present day among others, two synagogues, tzaddik's facilities, the Jewish settlement and cemetery with built in the 90s ohele have survived. In these areas many Jews who, like the old times, come to Kalwaria Mountain, are met. Furthermore, in the city there are numerous religious monuments erected as part of a seventeenth-century Kalwaria foundation and the remnants of the once living communities: Protestant and Orthodox. The trail ends in the city centre at the bus station.

Vistula river there are huge poplars. In the Vistula bed – many island protected within the nature reserve – Łąchy Brzeskie. By Ostrówek, 1809 the branches of gen. M. Sokolnicki took great victory over Austrian armies, which influenced the entire war. The route exceeds the Vistula river on the bridge built in 1953-54, from which one can see the panoramic view of the Vistula River Valley and a beautiful panorama of Kalwaria Mountain and Czersko. Next, the trail leads through a narrow road next to the chapel of St. Antoni toward the market in Kalwaria Mountain, which is one of the most interesting cities in Mazowsze. It was founded in the seventeenth century by Bishop Stefan Wierzbowski as new Jerusalem. The urban layout of the city referred to the plan of the cross, which is visible to this day in the existing streets network. Jewish settlement in the city was banned until the late eighteenth century. Suddenly, since the nineteenth century the city, built for Kalwaria pilgrimage, became the one of the strongest centres of Jewish

*Macewy w Karczewie.
Jewish graves in Karczewo.*

*Macewy w Karczewie.
Jewish graves in Karczewo.*

OTWOCK

Karczew

*Lasy
Otwockie
Mazowieckie*

Fragment mapy turystycznej Mazowiecki Park Krajobrazowy w skali 1:50000 wydawnictwa "Compass"
Fragment of the tourist map Mazowiecki Landscape Park, scale: 1:50000, by the "Compass" Publishing House

Otwocki Szlak Krajobrazowy im. Michała Elwiro Andriollego

Ottock Landscape Trail of Michał Elwiro Andriolli

► Ottock – Biała Góra

Długość ok. 17 km

Czas przejścia szlaku 8 godzin,
w tym ok. 2 godziny na
zwiedzanie i przerwy.

Dojazd z Otwocka i Warszawy
do Świdrów Wielkich autobusem
MZA linii 702 lub autobusami linii
prywatnych. Wsiadać należy
na przystanku przy Komendzie
Powiatowej Państwowej Straży
Pożarnej przy ul. Mieszka I.
Powrót pieszo, rowerem,
ewentualnie na nartach do
Otwocka lub Pogorzeli i dalej do
Warszawy pociągiem osobowym
lub autobusami linii prywatnych.

Szlak o dużych walorach krajo-
znawczych. Prawie na całej długo-
ści w granicach miasta Otwocka.
Liczne zabytki architektury dREW-
nianej tzw. „świdermajarów”, dwa rezerваты przyrody, pomni-
ki przyrody i okazy starodrzewu. Trasa na każdą porę roku,
przede wszystkim dla turystów pieszych, w mniejszym stopniu
dla kolarzy. Nad Świdrem oraz od Muzeum Ziemi Otwockiej

Pomnik M. E. Andriollego.
The monument of M.E. Andriolli.

► Ottock – Biała Góra

Length approx. 17 km

Travelling time is 8 hours including
approx. 2 hours for sightseeing and
breaks.

Arrival from Warsaw and Ottock
to Świdry Wielkie by 702 or by the
private buses. Get off at the bus
stop at the regional state of the
Fire Brigade at Mieszka I Street.
Return on foot, by bike, or skiing
to Ottock or Pogorzeli and next
to Warsaw by the passenger train
or by the private bus.

The trail of large landscape
values. Almost the entire length
within Ottock limits. Numerous
monuments of wooden architec-
ture so-called „Świdermajer”, two nature reserves, natural
monuments and specimens of old trees. The route for every
season of the year, primarily for hikers, for cyclists to a lesser
extent. Over the Świdre and the Museum of Ottock Land

Miejscowość / Place	Kilometraż szlaku Trail in km			Węzeł ze szlakiem / Junction with trail
Ottock – Świdry Wielkie	0.0	17.3	7.8	„Ottock Szlak Okrężny” – rowerowy, znaki niebieskie
Ottock – Brzegi	2.1	15.2	6.7	
Ottock – Świdre PKP	4.5	12.8	3.3	
Ottock	7.8	9.5	0.0	„Szlak Borów Nadwiślańskich” – znaki niebieskie „Szlak Pejzażowy” – znaki zielone
Karczew Las	11.5	5.8	3.7	„Szlak Nad Brzegiem Wisły” – znaki żółte „Ottock Szlak Okrężny” – rowerowy, znaki niebieskie
Rez. „Na Torfach”	13.7	3.6	5.9	
Torfy	14.7	2.6	6.9	„Szlak Borów Nadwiślańskich” – znaki niebieskie
Biała Góra	17.3	0.0	9.5	„Warszawska Obwodnica Turystyczna” – znaki czerwone

Biała Góra.
Biała Mountain.

w kierunku Torfów i Białej Góry szlak przydatny również dla narciarzy. Dobrze rozwinięta komunikacja pozwala na podzielenie szlaku na odcinki.

Dawnego letniska czar.

Początek szlaku znajduje się w Świdrach Wielkich przy skrzyżowaniu ulic Mieszka I i Józefa Ignacego Kraszewskiego na przystanku autobusowym (linie prywatne i linia 702). Jest to najstarsze osiedle wchodzące w skład Otwocka. Wzmiankowane w XVI w. nad rzeką ślady osadnictwa łowców reniferów z okresu 10000-8000 lat p.n.e. tzw. „kultura świderska”. Za znakami kierujemy się w kierunku północnym asfaltową alejką wzdłuż krawędzi doliny Świdra. W tym miejscu rzeka objęta jest ochroną w ramach rezerwatu przyrody Świder. Jest to rzeka posiadająca nadal naturalny charakter, co jest ewenementem w mocno zurbanizowanych okolicach Warszawy. Po minięciu nowego osiedla mieszkaniowego dochodzimy do niepozornego białego dworku Bojarów wybudowanego pod koniec XIX w. przez czołowego polskiego wegetarianistę końca XIX w.,

Budynek w stylu świdermajer, przy ul. Kościelnej w Otwocku.
Swidermajer style facility at Kościelna Street in Otwock.

towards Torf and Biała Mountain – the trail useful also for skiers. Well-developed communication can be used to divide the trail into sections.

Former summer resident charm.

The trail starts in Świdry Wielkie at the crossroads of Mieszka I Street and Józefa Ignacego Kraszewskiego Street at bus stop (the private buses and bus 702). It is the oldest settlement in Otwock. Mentioned in the sixteenth century traces of reindeer hunters at the river, from 10000-8000 b.c. so-called “Świder culture”. Behind the signs, we go to the north on the asphalt alley along the Świder valley edge. At this point, the river is covered by the protected nature reserve – Świder. It is the river still holding a natural character, which is exceptional in heavily urbanised areas near Warsaw. After passing the new housing development, we come to an inconspicuous white mansion of the Boyars, built at the end of the nineteenth century by the leading Polish vegetarian of the end of the nineteenth century, Konstanty Moes Okargiełła. Then, we go down the slope over the river and we go further at its bank. After about 2 km we reach the high craggy river bank, on which the two-story house

Dworek Bojarów.
The mansion of the Boyar family.

stands, and next to it there is a Holiday Resort. At this place in 1880, Michał Elwiro Andriolli (the known illustrator of „Pan Tadeusz”) founded a farm and started the settlement in Świder and Otwock. The drawing memory is the wooden little house standing in the middle of the resort, which was his studio. The trail leads us at the riverside of the meandering river so as after passing several hundred meters go into the streets of Świder. This is a large settlement of Otwock, founded in the late nineteenth century. During the inter-war period it was the popular resort; since 1952 in Otwock

Konstantego Moes Okargiełłę. Następnie schodzimy ze skarpy nad samą rzekę i idziemy dalej jej brzegiem. Po przejściu ok. 2 km dochodzimy do wysokiego urwistego brzegu rzeki, na którym stoi piętrowy dom, a obok niego znajduje się Ośrodek Wczasowy. W tym miejscu w 1880 r. założył folwark „Brzegi” Michał Elwiro Andriolli (znany ilustrator „Pana Tadeusza”), który dał początek osadnictwu w Świdrze i w Otwocku. Pamiątka po rysowniku jest drewniak stojący w środku Ośrodka, a który był jego pracownią. Szlak dalej prowadzi nas brzegiem meandrującej rzeki, by po przejściu kilkuset metrów zagłębić się w ulicę Świdra. Jest to duża dzielnica Otwocka, powstała pod

Most kolej wąskotorowej.
Bridge of the narrow gauge railway.

koniec XIX w. W okresie międzywojennym popularne letnisko, od 1952 r. w granicach Otwocka ulicami Wierzbową i Mickiewiczą podążamy w kierunku przystanku kolejowego Otwock – Świder. Po drodze mijamy liczne przykłady budownictwa tzw. nadświdrzańskiego, doskonale wkomponowane w otaczającą zielen, świadczące o minionej świetności letniska. Mijana poprzeczna ul. Turystyczna to pozostałość po dawnej kolejce wąskotorowej, uruchomionej w 1914 r., kursującej z Jabłonna przez Warszawę, Wawer, Falenicę, Otwock do Karczewa. Ostateczna likwidacja kolejki nastąpiła w 1963 r. Na uwagę zasługuje mijany, nowoczesny kościół p.w. św. Teresy. Przy przystanku kolejowym przechodzimy na drugą stronę torów. Dalej ulicami Świdra, podążamy pośród zabudowy schowanej pomiędzy dorodne sosny. Przez grzbiet wysokiej i rozległej Wydmy Świdzkiej przechodzimy do centralnej części Otwocka. U podnóża wzniesienia, przy ul. Reymonta, pomnik upamiętniający zamordowanych w tym miejscu otwockich Żydów w sierpniu 1942 r. Wkrótce potem połączenie ze szlakiem niebieskim Glinianka – Garwolin. Dalej obydwa szlaki przebiegają wspólnie. Podążając dalej ulicami Otwocka możemy podziwiać godnych uwagi obiektów krajoznawczych: przy ul. Samorządowej

Budynek w stylu świdermajer.
Świdermajer style facility.

borders, along Wierzbowa St. and Mickiewicza St. we go to the railway stop Otwock – Świder. Along the way we pass a number of the construction examples, of the so-called nadświdrzański style, perfectly integrated in the surrounding greenery, providing the past glory summer resort. The passed cross ul. It is a tourism remnant of the old narrow gauge railway, launched in 1914, running from Jabłonna through Warsaw, Wawer, Falenica, Otwock to Karczewo. The final liquidation of the railway was in 1963. It is worth to see the past, modern church of St. Theresa. At the railway stop we go to the other side of the trucks. Along the Świder streets, we follow among the facilities hidden between the grown pines. We come to the centre of Otwock through the high and extensive Świdzka dune. At the foot of the hill, at Reymonta Street there is the monument commemorating Otwock Jews murdered here in 1942. Shortly after the blue trail Glinianka – Garwolin appears. Then, both trails join. We can admire the worth-seeing facilities: at Samorządowa St.

Budynek w stylu świdermajer.
Świdermajer style facility.

pomnik przyrody „Dęby Otwockie” (niewielki fragment lasu mieszanego z bogatą florą, niegdyś typowy dla tych terenów), drewniana zabudowa willowa w stylu nadświdrzańskim przy ul. Reymonta i Kościelnej (na jednym z domów przy ul. Kościelnej tablica poświęcona W. Reymontowi), modernistyczny kościół p.w. św. Wincentego a'Paulo z siedemnastowiecznym obrazem Matki Boskiej Swojczowskiej, ruina neogotyckiej willi „Julia” przy ul. Kościelnej, secesyjny Dworzec PKP z 1910 r., stylowy budynek otwockiego magistratu (Urzędu Miasta) z początku lat 30-tych XX w. i największy drewniany dom w Europie d. Uzdrowisko Abrama Gurewicza przy ul. Armii Krajowej.

Kościół p.w. św. Wincentego a'Paulo.
Church of St. Wincenty a'Paulo.

the nature monument „Otwock Oaks” (a small piece of mixed forest with rich flora, typical for the area on the past), wooden villas in the nadświdrzańskim style at Reymonta Street and Kościelna Street (one of the houses at Kościelna Street there is a plaque devoted to W. Reymont), modernist church of St. Wincenty a'Paulo with seventeenth-century painting of Swojczowska Our Lady, neogothic ruins of villa „Julia” at Kościelna Street, art nouveau railway station dated 1910, a beautiful stylish facility of Otwock magistrate in the early 30s of the twentieth century and the largest wooden house in Europe, next there is Abram Gurewicza Spa Resort at Armii Krajowej Street.

Przez Lasy Otwockie.

Dalej szlak prowadzi przez Park Miejski, na tyłach którego wznosi się jedyne w Polsce Technikum Nukleoniczne, w kierunku cmentarza parafialnego. Na cmentarzu zachowały się nieliczne nagrobki z początku XX w., kwatery żołnierzy polskich z lat 1939, 1944-45, żołnierzy radzieckich z lat 1944-45, mogiła gen. Juliana Filipowicza, d-cy Wołyńskiej Brygady Kawalerii w 1939 r. oraz pomnik ku czci Ofiar Stalinizmu 1944-46. Po minięciu cmentarza i skanalizowanej rzeczki Jagodzianki

Through Otwock Forests.

The trail follows the City Park, at the back of which there is the only in Poland Nucleon Technical High School, in the direction of the parish cemetery. At the cemetery there are a few tombstones from the early twentieth century, lodgings Polish soldiers from the years 1939, 1944 to 1945, Soviet soldiers from the years 1944 to 1945, the grave of General Julian Filipowicz, the commander of Wołyń Cavalry Brigade in 1939 and a memorial in honour of Victims of Stalinism 1944-46.

Zabytkowe świdermajery w Otwocku.
The historic świdermajers in Otwock.

Dom Aleksandrówka w Otwocku.
Aleksandrówka house in Otwock.

zagłębiamy się w typowe dla okolic Otwocka suche bory sosnowe. Po przejściu ok. 1 km dochodzimy do skraju zabudowy Karczewa. Węzeł ze szlakiem żółtym Błota – Karczew Las. W bok od szlaku (ok. 300 m) zarośnięty kirkut, cmentarz żydowski, z początku XX w. Idąc leśnymi drogami i ścieżkami dochodzimy do rezerwatu „Na Torfach”. Piękny punkt wido-

After passing the cemetery and the channelled Jagodzi-anka river, we enter into the typical for Otwock dry pine forests. After about 1 km we come to the edge of the facilities of Karczew. The junction with the yellow trail Błota – Karczew Las. At the side of the trail (about 300 m) overgrown Jewish cemetery from the early twentieth century Following along forest roads and tracks we come to the reserve „Na Torfach”. The beautiful viewpoint on shallow forest lake surrounded by mixed and deciduous forests. From the lake we come to the facilities of the Torfy Forestry. At this point it is worth to visit Environmental Education Base of the Urban Transport Company and walk on the marked teaching route „Swan Trail”. The junction with the blue trail Glinianka – Garwolin. We follow further through forestry divisions and paths to the crossroads of former tracts Karczew – Kołbiel and Otwock Wielki – Glinianka. At the crossroads the junction with the red trail Warszawa Rembertów – Kalwaria Mountain. This is the so-called junction Biała Mountain. This is the end of the black trail. Not far from this place there is Dąbrowiecka Mountain, on the summit of which we can see the remains of Nazi reinforcements of 1944.

*Pamiątkowa tablica M.E. Andriollego.
A memorial plaque of M.E. Andriolli.*

kowy na płytkie śródleśne jeziorko otoczone lasami mieszanymi i liściastymi. Znad jeziorka dochodzimy do zabudowań Leśnictwa Torfy. W tym miejscu warto odwiedzić Bazę Edukacji Ekologicznej MPK oraz przespacerować się wyznakowaną ścieżką dydaktyczną „Łabędzim Szlakiem”. Węzeł ze szlakiem niebieskim Glinianka – Garwolin. Podążamy dalej leśnymi duktami, przecinkami i ścieżkami do skrzyżowania dawnych traktów Karczew – Kołbiel i Otwock Wielki – Glinianka. Przy skrzyżowaniu węzeł ze szlakiem czerwonym Warszawa Rembertów – Góra Kalwaria. Jest to tzw. węzeł Biała Góra. Tutaj czarny szlak się kończy. Niedaleko od tego miejsca rozciąga się Dąbrowiecka Góra, na szczycie której możemy obejrzeć pozostałości hitlerowskich umocnień z 1944 r.

Fragment mapy turystycznej Mazowiecki Park Krajobrazowy w skali 1:50000 wydawnictwa "Compass"
Fragment of the tourist map Mazowiecki Landscape Park, scale: 1:50000, by the "Compass" Publishing House

Szlak Nad Brzegiem Wisły

The trail over the Vistula River

► Błota – Karczew

Długość ok. 14.5 km.

Czas przejścia ok. 6 godzin
(w tym 1,5 godziny na przerwy).

Dojazd autobusem MZA 702
z Ronda Wiatraczna do Błot lub
autobusami PKS i linii prywatnych
z Warszawy (Dworzec PKS
Stadion i przystanek przy Hotelu
„Novotel”).

Powrót autobusami linii
prywatnych w kierunku Otwocka
i Warszawy z przystanku przy
ul. Mickiewicza w Karczewie.

Niezbyt długi szlak o charakterze przechadzkowym. Istnieje możliwość podzielenia go na dwa etapy. W Świdrach Małych przystanek autobusowy linii 702 z Warszawy. Trasa prowadzi nad brzegiem Wisły i w jego pobliżu, ścieżkami i drożynami pośród łąk i zagajników doliny wiślanej. Szlak przebiega przez ciekawe mazowieckie miasteczko, Karczew, które prawa miejskie otrzymało w 1548 r. Wczesną wiosną i późną jesienią szlak może być trudny do przebycia suchą nogą.

Szlak zaczyna się na pętli autobusu 161 w Błotach. Początkowo trasa biegnie na zachód do Nowej Wsi (część Józefowa od 1962 r.). Następnie przez krawędź tarasu zalewowego (nadbudowanego wydumą w tym miejscu) schodzimy ku wąskiemu starorzeczu wiślanemu, którego drugim brzegiem kierujemy się na południe. Później trasa biegnie brzegiem Wisły. Jest to

► Błota – Karczew

Length approx. 14.5 km

Travelling time approximately
6 hours (including 1.5 hours
for breaks).

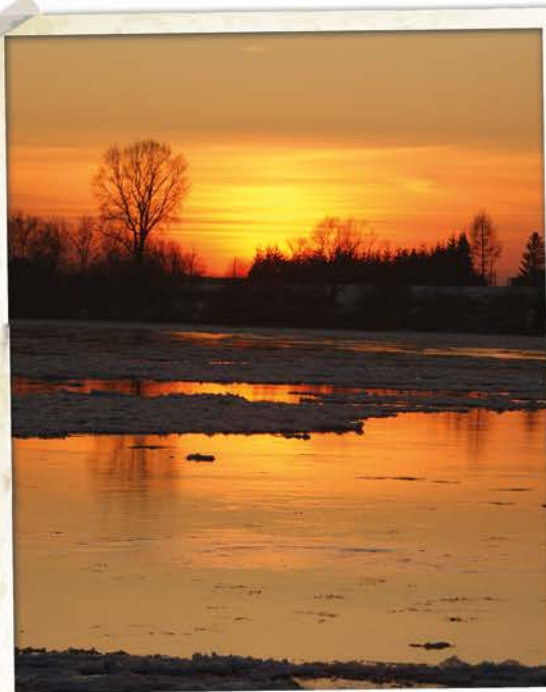
Accessible by bus from the
Wiatraczna Roundabout
to Błota or by the public or
private bus from Warsaw
(Stadium Bus Stop and
the bus stop at the hotel
„Novotel”).

Return by private bus
towards Otwock and
Warsaw from the bus stop
at Mickiewicza Street in
Karczewo.

Not very long trail of
strolling type. It is possible
to divide it into two stages.
In Świdry Małe the bus stop
of bus line 702 from Warsaw.
The route leads over the Vistula River and in the vicinity,

on paths among meadows and woods of the Vistula river valley. Trail runs through the interesting Mazowieckie town – Karczew, which gained the town rights in 1548. In the early spring and late autumn the trail can be difficult to cross with dry feet.

The trail begins at the bus loop of bus 161 in Błota. Initially the route runs west to Nowa Wieś (the part of Józefów since 1962). Then through the edge of the floodplain (built by

Zachód słońca nad Wisłą.
Sunset on the Vistula River.

Miejscowość / Place	Kilometraż szlaku / Trail in km				Węzeł ze szlakiem / Junction with trail
Warszawa Błota	0.0	4.8	12.9	14.5	
Świdry Małe	4.8	0.0	8.1	9.7	
Karczew	12.9	8.1	0.0	1.6	„Otwocki Szlak Okrężny” – rowerowy, znaki niebieskie
Karczew Las	14.5	9.7	1.6	0.0	„Otwocki Szlak Krajoznawczy” – znaki czarne

*Jezioro Łacha w Józefowie.
Łacha Lake in Józefów.*

*Kościół p.w. św. Wita w Karczewie.
Church of St. Wit in Karczewo.*

bardzo ładny fragment szlaku, z pięknymi widokami na koryto Wisły i okalającą roślinność. Po drodze mijamy w Świdrach Małych (część Józefowa od 1962 r.) przyczółek drewnianego mostu zniszczonego w 1944 r. oraz hotel „Pod Dębami”. Na przeciwko przyczółku na Wiśle duże łachy porośnięte gęstwiną łóz, nazywane Wyspami Piratów, bardzo popularne wśród wędkarzy i naturystów. Obok przyczółka były wybudowane na potrzeby filmu A. Wajdy „Pan Tadeusz” zabudowania Soplicowa w 1998 r. Dalej szlakiem wzdłuż Wisły pośród dębowych gajów z wieloma okazami drzew pomnikowych rosnących na skarpie w Dębinkach. Następnie wspinamy się na skarpę

*Stara zabudowa w Karczewie.
The old facilities in Karczewo.*

the dune), down to the narrow Vistula old-river bed, through the other bank of which we go south. Then, the route runs along the Vistula River. This is a very nice piece of the trail, with beautiful views of the river and trough around vegetation. In Świdry Małe (the part of Józefów since 1962), along the way we pass the bridgehead of the wooden bridge destroyed in 1944 and the “Under the Oaks” hotel. Opposite the bridgehead, on the Vistula river, there are thicket of large grey willows, called the Pirate Isles, very popular with anglers and naturists. Next to the bridgehead, the facilities of Soplicowo were constructed for Andrzej Wajda’s film “Pan Tadeusz” in 1998. The trail runs along the Vistula River among many specimens of oaks with monumental trees growing on the cliff in Dębinki. Then we

wiślaną i dochodzimy do osiedla Górki. Na wydmy nad Świdrem odkryto w 1913 r. ślady osadnictwa z epoki kamiennej ok. 10000-8000 lat p.n.e. Dalej po moście przekraczamy Świder i wzdłuż drogi, a następnie grzbietem wału przeciwpowodziowego, dochodzimy do drogi dojazdowej nad Wisłę (przeprawa saperska na wypadek wojny). Skracamy w lewo i drogą dochodzimy do zabudowań Karczewa, jednego z najciekawszych miasteczek mazowieckich (prawa miejskie od 1548 r.). Dalej pośród zabudowy małomiasteczkowej ul. Wiślaną (dawna wioska Przewóz) i Warszawską dochodzimy do rynku. Dalej obok barokowego kościoła p.w. św. Wita z XVIII w. kierujemy się ku ul. Armii Krajowej, którą dochodzimy do dzielnicy przemysłowej. Po minięciu ostatnich zabudowań szlak zagłębia się w las. Koniec szlaku znajduje się na skraju lasu nad kanałem południowym.

Pomnik „Ciuchci” w Karczewie.
The „Chop-choo” monument in Karczewo.

climb the slope of the Vistula River, and come to the Górki settlement. In 1913 the traces of Stone Age settlements around 10000-8000 BC were discovered near the dune at the Świder. We follow the bridge over the Świder, and along the way, then on the back the flood shaft, we come to the access road on the Vistula River (engineer crossing in case of war). We turn left and reach to Karczewo facilities, one of the most interesting towns in Mazowsze (the city rights from 1548). We follow among the small town facilities, along Wiśłana Street (former Przewóz village) and Warszawska we come to the market. Then, next to the baroque church of St. Wit from the eighteenth century, we go towards Armii Krajowej Street, which leads to the industrial district. After passing the last facilities, the trail runs to the forest. The trail end is located at the edge of the forest over the south channel.

Dzwonnica i figura Matki Boskiej na terenie kościoła św. Wita w Karczewie.
The bell tower and the statue of Our Lady in the church of St. Wit in Karczewo.

Rzeka Wisła przy ujściu Świdra.
The Vistula River at the mouth of Świder.

Fragment mapy turystycznej Mazowiecki Park Krajobrazowy w skali 1:50000 wydawnictwa "Compass"
Fragment of the tourist map Mazowiecki Landscape Park, scale: 1:50000, by the "Compass" Publishing House

Otwocki Szlak Okrężny

Szlak rowerowy

► dookoła Otwocka
(z przejazdem przez Karczew)

Długość szlaku ok. 37 km.

Szlak do przebycia w ciągu 4 godzin (w tym 2 godziny na zwiedzanie i przerwy).

Początek i koniec szlaku znajduje się przy przystanku kolejowym Śródborów. Jest to miejsce dobrze skomunikowane z centrum Otwocka i z Warszawą, dzięki istniejącym połączeniom kolejowym i autobusowym.

Szlak o dużych walorach dydaktycznych, krajoznawczych i historycznych, w całości przebiegający na terenie miast Otwock i Karczew. Mimo tego przebiega głównie terenami niezabudowanymi, leśnymi i nadrzecznymi. Na trasie trzy rezerwy przyrody, ścieżka dydaktyczna, kilka punktów widokowych, muzeum, liczne budowle drewniane z XIX w. wzniesione w stylu nadświdrzańskim i najcenniejszy zabytek regionu, barokowy kościół w Karczewie. Szlak dostępny o każdej porze roku.

Początek szlaku usytuowany jest na skrzyżowaniu ul. Narutowicza z ul. Literacką przy przystanku kolejowym Śródborów. Po drugiej stronie ul. Narutowicza widać współczesny kościół p.w. Niepokalanego Serca Maryi w Śródborowie o bardzo ciekawej architekturze wkomponowanej w sosnowe otoczenie. Stąd szlak wiedzie ul. Literacką w kierunku wschodnim, mijając po drodze kilka ciekawych przedwojennych, modernistycznych willi oraz ośrodek wypoczynkowo-szkoleniowy Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Żydów w Polsce „Śródborowianka” (www.tskz.pl). Na końcu ul. Literackiej szlak wkracza na tereny leśne. Kilkadziesiąt metrów dalej po lewej stronie widać początek zarośniętego drzewami nasypu kolejowego. Jest to pozostałość konnej kolejki wąskotorowej kursującej z okolic

Otwock Circular Trail

Bike Trail

► around Otwock
(with passing through Karczew)

Length approx. 37 km

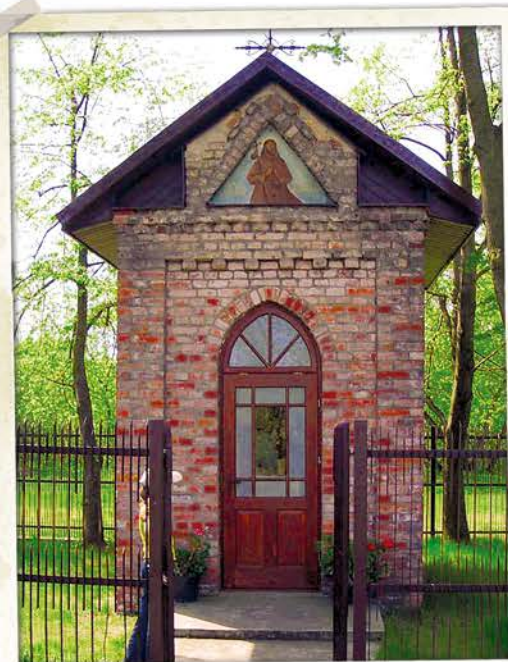
The route travelled in 4 hours (including 2 hours for sightseeing and breaks).

The beginning and end of trail is located at the railway stop Śródborów. This is easily accessible from the centre of Otwock and Warsaw due to existing connections by train and by bus.

Trail of large educational, historical and sightseeing values, runs entirely within the city of Otwock and Karczew. In spite of this, it runs mainly on the undeveloped, forest and riverside areas. On the way there are three nature reserves, educational path, several viewpoints, a museum, a number

of wooden facilities from the nineteenth century, built in the nadświdrzański style and most valuable monument of the region, the baroque church in Karczewo. It is attractive at any time of the year.

The trails begins at the crossroads of Narutowicza Street and Literacka Street at the railway stop Śródborów. On the other side of Narutowicza Street, the contemporary church of Immaculate Heart of Mary in Śródborów with very interesting architecture blended with pine surroundings is seen. From here the trail leads through Literacka Street towards east, passing a few interesting pre-war, modernist villas and leisure and training centre of the Social and Cultural Association of Jews in Poland „Śródborowianka” (www.tskz.pl). At the end of Literacka St. the trail enters the wooded area. Several dozen meters further on the left-hand side, there is the railway embankment covered by trees. This is the residue of the narrow

Kaplica św. Rocha.
Chapel of St. Roch.

dzisiejszego przystanku kolejowego do folwarku Strachocin na przełomie XIX i XX w. Dalej trasa wiedzie wśród sosnowych lasów i wzdłuż torów kolejowych do granicy Otwocka. Kilkaset metrów dalej po prawej stronie, na szczycie przekopanej wydmy widoczne są ślady cmentarza wojennego jeńców Armii Czerwonej i żołnierzy niemieckich jednostek kolaboracyjnych z okresu II wojny światowej, którzy stacjonowali w Śródborowie. Dalej szlak dociera do ul. Stawowej mijając po prawej stronie rezerwat przyrody „Pogorzelski Mszar”.

*Narodowe Centrum Badań Jądrowych.
The National Nuclear Research Centre.*

Następnie szlak przebiega leśnymi uliczkami na pograniczu Śródborowa i Jabłonna. Przed remizą OSP Jabłonna, skręca w lewo i biegnie leśnymi ścieżkami Meranu mijając po lewej stronie potężną wydmy a po prawej okresowe jeziora dawnej nazywane „Czyste”. Po minięciu ogródków działkowych szlak skręca na wschód obok zarastającego bagna, nazywanego „Piekiełkiem”. Dalej trasa wiedzie szczytem bocznego ramienia Meranu, ciągnącego się równolegle do ul. Żeromskiego. Stąd między drzewami rozpościera się ładny widok na pola i łąki w kierunku Jabłonna. Ze szczytu szlak wiedzie ostro w dół jednym z jarów, wyżłobionych przez spływające wody deszczowe. Następnie uliczkami Wólki Mładzkiej szlak wiedzie w stronę rzeki Świder, mijając po drodze budynki Narodowego Centrum Badań Jądrowych (www.ncbj.gov.pl). Okresowo droga ta może być trudna do przejechania, szczególnie wczesną wiosną i po intensywnych opadach deszczu. Po dotarciu do rzeki trasa skręca na zachód i dalej wiedzie drogami nadleśnymi oraz uliczkami Mładza. Na tym odcinku rzeka Świder jest uznana za rezerwat przyrody chroniący jej koryto wraz z 20 m pasem brzegów z każdej strony. Po minięciu zabudowań Mładza rozpoczyna się odcinek szlaku bardzo atrakcyjny widokowo, wiodący nad samą rzeką. Następnie uliczkami

gauge horse railway running from the area of contemporary railway stop to Strachocin farm at the turn of the nineteenth and twentieth centuries. The trail leads through pine forests and along the railway tracks to the border of Otwock. A few hundred meters further on the right, on top of the dug sand dune there are visible traces of the cemetery of prisoners of war of the Red Army and German soldiers of the collaborative units of World War II who stationed in Śródborów. Then, the trail arrives at ul. Stawowa, passing the nature reserve „Pogorzelski Mszar” on the right. Then the trail runs along the forest paths on the border of Śródborowa and Jabłonna. In front of the fire station of the volunteer fire brigade Jabłonna, the trail turns left and runs along the forest tracks of Meran passing the large dune on the left and the periodic lakes called „Clean” on the right. After passing the allotments, the trail turns east next to the grown bog, called „Piekiełko”. Next, the route runs through the summit of the side of Meran, running parallel to Żeromski Street. The nature lovers can admire the beautiful view over the fields and meadows towards Jabłonna. From the summit the trail leads down with one of the ravines, carved by flowing rainwater. Then, through the streets of Wólka Mładzka the trail leads to the river bank, passing the facilities of the National Centre for the Nuclear Research (www.ncbj.gov.pl).

*Rezerwat „Na Torfach”.
The nature reserve „Na Torfach”.*

Some path parts can be difficult to travel, especially in early spring and after intense rainfall. When we reach the river, the route turns west and further leads through the roads and streets over the river in Mładze. In this section, the Świder river is considered to be the nature reserve to protect its bed with a 20m edges on each side. After passing the facilities of Mładza, the trail reveals a very beautiful view, leading over the river. Then, through the streets of Zamladz and Świder as well as the

Zamłdza i Świdra oraz ścieżkami nadrzeczными szlak dociera do mostu kolejowego. Jadąc nad rzeką należy uważać na ścieżkę, która bardzo często biegnie nad samą wodą. Przy moście kolejowym w latach 60-tych, 70-tych i 80-tych ubiegłego wieku mieściła się jedna z licznie uczęszczanych plaż oraz znany ośrodek wypoczynkowy „Bagatela”, w którym można było m.in. wypożyczyć sprzęt rekreacyjny, a nawet kajak. Dalej trasa wiedzie do mostu kolejki wąskotorowej pozostałego po dawno zlikwidowanej linii z Wawra do Karczewa. Przy mo-

Plaża miejska w Otwocku.
Municipal beach in Otwock.

ście kolejki szlak skręca w ulicę Turystyczną i dalej prowadzi ulicami Mickiewicza i ul. Wierzbową, przy których zachowały się liczne drewniane wille wzniesione na przełomie XIX i XX w. w stylu świdermajer. Ten typ budownictwa w latach 80-tych XIX w. zapoczątkował na tych terenach Michał Elwiro Andriolli, który był właścicielem znajdującego się tutaj rozległego majątku, nazywanego „Brzegami”.

W dalszym ciągu szlak prowadzi brzegiem Świdra ścieżką wijącą się nad samą wodą. W tym miejscu trzeba uważać, żeby nie zjechać do wody. Po kilku kilometrach szlak dochodzi do drugiego historycznego osiedla „Bojarowa”, założonego pod koniec XIX w. przez Konstantego Moes Oskragiełło. Do dzisiaj zachował się tutaj murowany dworek wybudowany po 1880 r. Po minięciu kolejnego mostu trasa wiedzie do starego otwockiego wysypiska śmieci przy ul. Warsztatowej. Obecnie jrt to miejsce ćwiczeń dla motocyklistów. Po drodze mijana jest wiekowa neogotycka kapliczka p.w. Św. Rocha w Świdrach Wielkich. Po dojechaniu do starego wysypiska, które obecnie poddawane jest rekultywacji, warto wybrać się na jego szczyt. Ze szczytu rozciąga się rozległy widok w kierunku Wisły, rezerwatu „Wyspy Świdzkie” i ujścia Świdra. Dla osób chętnych polecamy chwilowe odbicie ze szlaku i wykorzystanie przejazdu

river paths, the trail arrives at the railway bridge. Going over the river, be careful of the path, which often runs on the water. The railway bridge in the 60's, 70's and 80's of the last century it was one of many well-known beaches and the famous resort „Bagatela”, where the tourists could rent the recreational equipment and even a canoe. The trail leads to the narrow-gauge railway bridge remaining after the long defunct line from Wawra to Karczew. When the trail turns into Turystyczna Street, and continue along Mickiewicza Street and Wierzbowa Street, in which there are numerous wooden villas erected at the turn of the nineteenth and twentieth centuries in the świdermajer style. In the '80s of the nineteenth century, this type of construction was pioneered here by Michał Elwiro Andriolli, who was the owner of the located here extensive property, called „Brzeg”.

The trail continues at the Świdra bank through the path at the water. At this point, we need to be careful not to fall into the water. After a few kilometres, the trail reaches the second historical settlement – „Bojarów”, founded in the late nineteenth century by Konstanty Moes Oskragiełło. The brick mansion built here after 1880 is visited here even nowadays. After passing the bridge, the route passes next to an old Otwock landfill at Warsztatowa Street. Now, this is the practice place for motorcycle riders. On the way, we can admire the

Rzeka Świdra w okolicach Otwocka.
The Świdra River near Otwock.

neo-gothic chapel of St. Roch in Świdry Wielkie. After reaching the old landfill site, which is currently subject to recultivation, it is worth reach the summit. The summit offers a wide view toward the Vistula River, the „Wyspy Świdzkie” reserve and the mouth of the Świdra. We recommend straying from the trail and using the route the Vistula River, to reach the Vistula slope at the mouth of the Świdra after travelling

*Kirkut w Anielinie.
The cemetery in Anielin.*

pod Szosą Nadwiślańską, aby po przejechaniu ok. 700 m, wyjechać na wiślaną skarpe przy ujściu Świdra. Roztacza się stąd widok na koryto „królowej polskich rzek” – Wisły. Po minięciu wysypiska szlak prowadzi szerokimi, utwardzonymi i ruchliwymi ulicami w kierunku Karczewa. Po przekroczeniu granic miasta trasa skręca w mało ruchliwe uliczki i doprowadza do karczewskiego Starego Miasta. Po drodze mijamy karczewski kirkut, który powstał pod koniec XVIII w. Zachowało się na nim jeszcze kilkanaście macew. Natomiast wzdłuż ul. Kościelnej zachowało się kilka tradycyjnych, małomiasteczkowych budynków mieszkalnych, typowych dla polskich miasteczek przełomu XIX i XX w. Na Starym Mieście znajduje się jeden z najpiękniejszych zabytków okolic, barokowy kościół p.w. Św. Wita z XVIII w. Otaczająca teren kościelny siatka ulic stanowi pozostałość oryginalnego układu urbanistycznego z okresu lokacji miasta w XVI w. Spod kościoła szlak skręca w ul. Mickiewicza i prowadzi w kierunku kolejnego kirkutu znajdującego się u zbiegu ulic Hrabiego i Czerwonej Drogi. Tu zachowało się do dnia dzisiejszego ok. 200 macew. Cmentarz ten powstał na początku XX w. i początkowo grzebano na nim głównie żydowskich pensjonariuszy otwockich sanatoriów. Po minięciu kirkutu szlak prowadzi do nad jezioro Torfy. Znajdujące się tutaj śródlądne, zarastające jezioro jest objęte ochroną jako rezerwat przyrody „Na Torfach”. Nad jego brzegiem wybudowany jest drewniany pomost widokowy, z którego można podziwiać piękno tego miejsca. Po opuszczeniu brzegu jeziora szlak dociera do budynku dawnej leśniczówki, w której obecnie mieści się Baza Edukacji Ekologicznej i niewielkie Muzeum przyrodnicze „Torfy” (www.parkiotwoc.pl) prowadzone przez Zarząd Mazowieckiego Parku Krajobrazowego. Następnie szlak skręca w kierunku północnym i wiedzie uliczkami

approx. 700 m. It offers the view to the bed of the „queen of Polish rivers” – the Vistula River. After passing the landfill, the trail leads through the wide, hardened and busy streets towards Karczewo. After passing the city, the route turns to the little busy streets and leads to the Old Town of Karczewo. Along the way, we pass the Jewish cemetery in Karczewo, which was founded in the late eighteenth century. Several graves have survived here yet. However, along Kościelna St., there are a lot of traditional small-town residential facilities, typical for Polish towns of the late nineteenth and twentieth centuries. In the Old Town there is one of the most beautiful monuments of the surrounding area, the baroque church of St. Wit, from the eighteenth century. The streets network surrounding the church area is a relic of the original layout of urban sites from the period of the sixteenth century. From the church, the trail follows Mickiewicz Street and leads in

*Baza Edukacji Ekologicznej. Muzeum przyrodnicze „Torfy”.
The Environmental Education Headquarter. The Museum of Nature – „Torfy”.*

the next cemetery located at the crossroads of Hrabiego Street and Czerwona Droga Street. Approximately 200 graves have survived to the present day. This cemetery was founded in the early twentieth century, and initially mostly Jewish residents of Otwock sanatoria were buried here. After passing the cemetery, the trail leads to Torfy lake. The middle-forest located here, overgrowing the lake, is protected as the nature reserve „Na Torfach”. Over its edge, the wooden viewing platform, from which we can admire the beauty of the place, is built. After leaving the lake shore, the trail reaches a former forester facility, which now includes Environmental Education Headquarter and a small Museum of Nature „Torfy” (www.parkiotwoc.pl) led by the Board of the Mazowiecki Landscape Park. Then the trail turns north and leads on the streets of Soplicowo, passing through a large dune hill, called Łysa

Soplicowa po drodze mijając duże wydmy wzniesienie, nazywane Łysą Górą. Kiedyś okoliczna ludność opowiadała sobie straszne i dziwne historie o sabatach czarownic odbywanych w tym miejscu. Dalej trasa prowadzi leśnymi uliczkami osiedla. Przy ul. Bukowej znajduje się szeroki wjazd prowadzący do leśnej polany, na której ustawiony jest pomnik upamiętniający lotników, którzy rozbili się tutaj 11 listopada 1998 r., lecąc samolotem szkolno-bojowym TS 11 Iskra. Po lewej stronie, w oddali, widać budynki danego ośrodka szkolno-wychowawczego, na terenie którego ustawiony jest jeden z dwóch w Otwocku pomników upamiętniających pobyt dzieci koreańskich w Otwocku na początku lat 50-tych ubiegłego wieku. Z Soplicowa szlak dociera ul. Tadeusz do przystanku kolejowego Śródborów i tutaj kończy się za przejazdem kolejowym na początku ul. Literackiej.

Rezerwat przyrody „Jezioro Torfy”.
The nature reserve „Torfy Lake”.

Kościół p.w. św. Wita w Karczewie.
Church of St. Wit in Karczewo.

Góra. Once the population told terrible and strange stories about witches gatherings held in this place. Next, the route leads through forest paths of the district. At Bukowa Street, a wide ramp leading to forest clearing is located, on which we can see the monument commemorating airmen, who were on 11 November 1998, flying by training-combative TS 11 Spark airplane. On the left, in the distance, we can see the facilities of the former training-educational centre, where one of the two in Otwock monuments commemorating Korean children stay in early 50s of the twentieth century. From Soplicowo, the trail leads through ul. Tadeusz to the railway stop Śródborów and here the trail ends behind the rail at the beginning of Literacka Street.

Mapa Powiatu Otwockiego (źródło: strona www.powiat-otwocki.pl)
Map of Otwock Poviát (source: www.powiat-otwocki.pl)

Pałace i Dwory Powiatu Otwockiego

W żadnym innym kraju nie występują w tej ilości podobne budowle jak polskie dwory. Działo się to dlatego, że żaden inny kraj, poza Rzeczpospolitą nie wykształcił tak dużej liczby średniej i drobnej szlachty. Na przestrzeni wieków szlachcic polski ukształtował charakterystyczne tylko dla naszego kraju ośrodki życia na wsi, które na trwałe wpisały się w polski krajobraz i stanowią jego nieodłączną część. Ale szlacheckie, wiejskie rezydencje to też specyficzna kultura, ośrodki życia społecznego i gospodarczego, miejsce przygotowywania i realizacji walki o polskość. Tą ostatnią cechą rozumieli bardzo dobrze zaborcy, którzy po upadku powstania styczniowego (1864 r.) starali się zniszczyć polskie ziemiaństwo i drobną szlachtę. Wiedzieli, że to one były ośrodkami polskości. Ostateczny cios polskim pałacom i dworom zadała w 1944 r. władza komunistyczna, realizując dekret o reformie rolnej. Straciły one wtedy swoich prawowitych właścicieli i ekonomiczną podstawę istnienia. Nowi gospodarze, często przygodni pracownicy PGR-ów, szkoły itp., nie przywiązywali wagi do ich zachowania. Na terenie dzisiejszego powiatu otwockiego pod koniec XIX i na początku XX w. pałace, dwory i dworki znajdowały się aż w 45 miejscowościach. Do naszych czasów dotrwały tylko nieliczne.

Pałac Bielińskich w Otwocku Wielkim.
Palace of Bieliński in Otwock Wielki.

Palaces and Mansions of Otwock District

Any other country does not include such quantity and of similar structures mansions as in Poland. It happens so due to the fact that no other country, except Poland, did not constitute such a large number of medium and minor nobles. Over the centuries, Polish nobleman has developed the unique in our country centres of life in the countryside, which permanently grew in the Polish landscape and constitutes an integral part thereof. However, the noble, countryside mansions mean also the specific culture centres of social and economic life, the preparation and execution of combat of Polishness. This last feature was understood very well by the invaders, who after the fall of the January Uprising (1864) tried to destroy the Polish pheasants and minor nobles. They knew that they were the centres of Polishness. The final punch to the Polish palaces and mansions was provided by the communist authority in 1944, while pursuing its decree on the land reform. Then they lost their legitimate owners and the economic basis of existence. New farmers, often the temporary workers of the state owned farms, schools, etc. did not pay attention by way of their behaviour. In today's Otwock District, at the end of the nineteenth century and in the early twentieth century, palaces, manors and mansions were up in 45 towns and cities. Only a few of them has survived until these days.

LEGENDA DO MAPKI ZE STRONY 48 / LEGEND FOR THE MAP FROM PAGE 48

● 1. Janówek (Zakręt)	● 8. Celestynów	● 15. Ostrowik
● 2. Zagórze	● 9. Dobrzyńiec	● 16. Sobiekursk
● 3. Zamajdan-Olszyny	● 10. Sępołów	■ 17. Sobienie Szlacheckie
■ 4. Wiązowna	■ 11. Kołbiel	● 18. Siedzów
● 5. Otwock	■ 12. Rudno	● 19. Wola Ducka
● 6. Glinianka	● 13. Sufczyn	
● 7. Otwock Wielki	● 14. Radachówka	● dwory / manor houses ■ pałace / palaces

Dworek Bojarów w Otwocku.
Mansion of Bojar's in Otwock.

Dwór w Dobrzyńcu.
Mansion in Dobrzyńcie.

Dwór w Gliniance.
Mansion in Glinianka.

OTWOCK. W mieście zachowały się dwa niewielkie dworki. Pierwszy z nich to „Bojarów” przy ul. Kraszewskiego. Murowany, o ciekawej architekturze, wybudowany w 1883 r. przez Konstantego Moës Oskragiełło. Na przełomie XIX i XX w. działał tutaj zakład przyrodolecznicy. Można było się w nim leczyć metodami tzw. naturalnymi, m. in. poprzez kąpiele słoneczne. Drugi z nich to „Stasinek” przy ul. Zacisnej. Również murowany, o architekturze dworkowej, wzniesiony na przełomie XIX i XX w. Wokół obydwu dworków wprawne oko rozpozna jeszcze elementy założeń parkowych.

DOBRYNIEC. Na północno- zachodnim krańcu wsi znajduje się niewielki, murowany dworek, wybudowany w XIX w. w otoczeniu parku krajobrazowego o powierzchni 4 ha, malowniczo opadającego nad Świder. W XIX w. właścicielem majątku był Ludwik Adam Dmuszewski (1770-1847), jeden z najpopularniejszych ludzi w Warszawie: aktor, pisarz sceniczny, działacz społeczny, dziennikarz, dyrektor Teatru Narodowego, wykładowca w Szkole Dramatycznej, autor i tłumacz na język polski sztuk teatralnych, a 1 00 przetłumaczył i zaadaptował dla sceny polskiej. Redagował i wydawał „Rocznik Teatru Narodowego” i od 1821 r. „Kurier Warszawski”.

GLINIANKA. Przy rozwidleniu dróg do Otwocka i Malcnowa znajduje się rozległy park z licznymi okazami starodrzewu oraz pomnikami przyrody i zespołem 7 stawów. Na skraju parku, na lokalnej wyniosłości terenu wznosi się XIX w., murowany dwór „Wawrzynczew”, wzniesiony na planie prostokąta dla Mossakowskich. Po kilku przebudowach (szczególnie z okresu powojennego) zatracił cechy stylowe. W 1920 r. w rejonie dworu doszło do bitwy żołnierzy polskich z oddziałami bolszewickimi.

JANÓWEK. (Zakręt). W XIX w. istniała we wsi wytwórnia kafla (tzw. kaflarnia). Obok fabryki dla właścicieli kaflarni w połowie XIX w. został wybudowany murowany, klasycystyczny dwór. Przez kilka lat w dworze znajdowała się kaplica p.w. św. Pawła Apostoła.

CELESTYNÓW. Obecnie istniejący klasycystyczny murowany dworek „Radzin” został zbudowany w latach 1872-1875 przez Celestyna Polakiewicza. W czasie okupacji dwór był bazą żołnierzy AK i Szarych Szeregów z miejscowej placówki AK „Wilk”. Prowadzono w nim też tajne nauczanie. Dwór otacza park ze starodrzewem i pomnikami przyrody.

OTWOCK. In the city there are two small manors. The first is "Bojarów" at Kraszewskiego Street. It is made of brick, of a very interesting architecture, built in 1883 by Konstanty Moës Oskragiełło. The nature-treatment establishment was here at the turn of the nineteenth and twentieth centuries. People could be treated with the so-called natural methods, including sun baths. The other one is "Stasinek" at Zacisza Street – made of bricks in the minor-style, erected at the turn of the nineteenth and the twentieth centuries. Around both minors the skilful eye recognizes even the assumptions of the parkland.

DOBRYNIEC. In the north-western end of the village there is a small, brick manor, built in the nineteenth century, surrounded by a park, of the area of 4 ha, the picturesquely falling over the Świder. In the nineteenth century, the owner of the property was Ludwik Adam Dmuszewski (1770-1847), one of the most popular people in Warsaw: actor, writer, social activist, journalist, director of the National Theatre, lecturer in the Drama School, the author and translator of Polish language plays, and 100 was translated and adapted for the Polish stage. He edited and published „Rocznik Teatru Narodowego” and since 1821 „Kurier Warszawski”.

GLINIANKA. The crossroads of the roads to Otwock and Malcanów, there is a large park with numerous specimens of ancient forest and natural monuments as well as seven ponds. On the edge of the park, on the local terrain stoutness there is the nineteenth-century brick manor „Wawrzynczew”, built on a rectangular layout for the Mossakowscy family. After a few reconstructions (especially in the post-war period) it lost its stylish features. In 1920, in the region there was the battle including the Polish soldiers with the Russian branches.

JANÓWEK. (Zakręt). In the nineteenth century, in the village there were the tiles manufacturing plant (so-called tilery). Next to the plant, the classical manor was built for the tilery owners in the nineteenth century. For a number of years the manor included the chapel of St. Paul the Apostle.

CELESTYNÓW. The currently existing classical brick manor „Radzin” was built in 1872-1875 by Celestin Polakiewicz. During the Nazi occupation, the manor was the quarter of the NA soldiers and the scout's organisation (Szare Szeregi) with local NA site „The Wolf”. The secret teaching was conducted there as well. The manor is surrounded by a park with the old trees and the natural monuments.

*Dwór Radzin.
Radzin Mansion.*

*Dworek drewniany w Hucie Radachowskiej.
Wooden mansion in Huta Radachowska.*

*Dworek w Radachówce.
Manor in Radachówka.*

Dworek w Siedzowie.
Manor in Sierdżów.

Dwór w Sobiekursku.
Mansion in Starobiersko.

Dwór w Sufczynie.
Mansion in Sufczyn.

WOLA DUCKA. W lesie na wschód od wsi do dnia dzisiejszego zachował się dworek „Różice” z początku XX w. W otoczeniu resztki parku krajobrazowego i zespołu stawów. Droga do dworu prowadzi groblą.

OSTROWIK. Na skraju wsi, przy szosie lubelskiej zachował się murowany dworek z przełomu XIX i XX w. w otoczeniu, założonego wcześniej parku krajobrazowego. Od 1949 r. mieści się tutaj filia Obserwatorium Astronomicznego UW (www.astro.uw.edu.pl).

RADACHÓWKA. W wschodniej części wsi nazywanej Huta Radachowska, znajduje się urokliwy, drewniany dwór z początku XIX w. Wzniesiony dla Pfeifferów, należy obecnie do rodziny Szlenkierów. Wokół dworu zachowała się resztką parku krajobrazowego z XIX w. z licznymi okazami starodrzewu. Miejsce licznych plenerów filmowych i malarskich.

SĘPOCHÓW. Nad Świdrem zachował się klasycystyczny murowany dwór z II połowy XIX w. W otoczeniu znajdują się resztki parku krajobrazowego.

SIEDZÓW. Nad starorzeczem Wisły zachował się drewniany dwór z ok. 1890 r. wybudowany dla Daszewskich. Wokół dworu rozciąga się dwuhektarowy park z II połowy XIX w. z licznymi okazami starodrzewu.

SOBIEKURSK. Na tyłach ośrodka zdrowia zobaczyć można murowany dwór Zawadzkich, z początku XIX w. Budowlą ta została wybudowana na piwnicach z XVII w. w pozostałych poprzednim dworze. Wokół dworu zachowały się niktłe resztki parku krajobrazowego z pierwszej połowy XIX w. ze starą lipą, dębem w alei dojazdowej i stawem. W XVI w. Sobiekurscy, pierwsi właściciele majątku, szczycili się posiadaniem własnej biblioteki.

SUF CZYN. W wschodniej części wsi zobaczyć można murowany, klasyczny dwór „Dudzianka” z 1827 r., należący pierwotnie do Pawła Piątkowskiego, znanego mecenasa przy Sądzie Najwyższej Instancji Królestwa Polskiego. Wokół dworu zachował się park krajobrazowy z XIX w. i zegar słoneczny z 1836 r.

WIĄZOWNA. W centrum wsi wznosi się dziewiętnastowieczny, neobarokowy pałac Lubomirskich. W jego otoczeniu zachował się rozległy park krajobrazowy nad Mienią, a w nim

WOLA DUCKA. In the forest to the east of the village, the manor „Róźice” from the beginning of the twentieth century has survived till these days. It is surrounded by the residues of the landscape part and the ponds. The road to the manor is led by the dyke.

OSTROWIK. At the very edge of the village, near the Lublin road, the brick manor from the late nineteenth and early twentieth centuries surrounded by the earlier established landscape park has survived. Since 1949 there has been the branch of the Astronomical Observatory of the Warsaw University (www.astrouw.edu.pl).

RADACHÓWKA. In the eastern part of the village, called Huta Radachowska, there is charming, wooden manor from the early nineteenth century. Built for the Pfeiffer family, it currently belongs to the Szlenkier family. Around the mansion, there is the remaining landscape park from the nineteenth century with numerous old trees specimens. It is the place of numerous films and painting location.

SĘPOCHÓW. Over the Świder river, the classicist brick manor from the second half of the nineteenth century has survived. The remains of the landscape park surround it.

SIEDZÓW. Above the old river bed of the Vistula the wooden mansion from approx. 1890 built for the Daszewscy family has survived. The mansion is surrounded by two-hectare park from the second half of the nineteenth century with numerous specimens of old trees.

SOBIEKURSK. At the back of the health centre the tourists can find the brick mansion belonged to the Zawadzcy family, from the early nineteenth century. This building was built on the basement of the previous mansion form the seventeenth century. The manor is surrounded by the little survived landscape park from the first half of the nineteenth century with the old bass, the oak in the access avenue and the pond. In the sixteenth century the Sobiekurscy family, the first owners of the property, were proud to have own library.

SUF CZYN. In the eastern part of the village we can see the brick, classical mansion „Dudzianka” from 1827, originally belonging to Paweł Piatkowski, a famous patron of the Court of Supreme Instance of the Polish Kingdom. Around the mansion, the landscape park from the nineteenth century and the sunny clock from 1836 have survived.

*Dwór w Rudzienku.
Mansion in Rudzienko.*

*Dworek Rodziewiczówny.
Manor of Rodziewiczówna.*

*Pałac w Otwocku Wielkim.
Palace in Otwock Wielki.*

Pałac w Rudnie.
Palace in Rudno.

liczne pomniki przyrody oraz ślady fos, mostków i innych budowli parkowych. Nieopodal pałacu znajduje się murowany dwór Chrzanowskich, następnie Neumanów, z końca XIX wieku, w otoczeniu resztek parku krajobrazowego, z pozostałością tarasu widokowego wychodzącego na błonie.

ZAGÓRZE. Na terenie szpitala znajduje się murowany dworek „Wyrąj”, wzniesiony na początku XX w. przez Leona Chrzanowskiego. W nim, w latach 1919-1921, mieszkała znana pisarka Maria Rodziewiczówna. Tutaj napisała „Lato leśnych ludzi” oraz „Gniazdo Białozora”.

ZAMAJDAN-OLSZYNY. W miejscu zwanym „Na Kośnym” zachował się wzniesiony pod koniec XIX w. przez Leona Chrzanowskiego murowany dworek. W okresie okupacji hitlerowskiej we dworze gościli: gen. Michał Kraszewicz-Tokarzewski „Torwid”, płk Stefan Rowecki „Grot”, delegat rządu Jan Stanisław Jankowski, Zofia Kossak-Szczucka i szef departamentu zagranicznego delegatury Rządu na Kraj, Roman Knoll. Wokół dworu zachował się częściowo park krajobrazowy z okazami starodrzewu oraz pomnikową aleją dojazdową, nazywaną „Aleją Grot-Roweckiego”.

OTWOCK WIELKI. Na sztucznej wyspie, nad jeziorem Rokola wznosi się okazały, barokowy pałac Bielińskich, wzniesiony w latach 1693- 1703 przez Kazimierza Ludwika Bielińskiego, marszałka wielkiego koronnego. Tutaj w latach 1705- 1706 podczas spotkań Augusta II z carem Piotrem Wielkim doszło do pierwszych rozmów o rozbiorach Polski, tzw. „grand dessein”. W XIX w. pałac wielokrotnie zmieniał właścicieli, m. in. Kurtzów i Jezierskich. W czasie I wojny światowej stacjonujące tu wojska niemieckie niszczyły go i rabują. Po 1945 roku

WIĄZOWNA. The centre of the village includes the nineteenth-century; neo-baroque palace belonged to the Lubomirscy family. It is surrounded by a vast landscape park at the Mieni river, included numerous nature monuments and traces of fosses, bridges and other park structures. Near the palace, there is a brick mansion of the Chrzanowska family, then the Neuman family, from the late nineteenth century, surrounded by the residual landscape park, the viewpoint terrace on the Błonie.

ZAGÓRZE. The hospital area contains a brick manor „Wyrąj”, built in the early twentieth century by Leon Chrzanowski. There, in the years 1919-1921, a known writer Maria Rodziewiczówna – lived; the author of „Lato leśnych ludzi” and „Gniazdo Białozora”.

ZAMAJDAN-OLSZYNY. In a place called „Na Kośnym”, the brick manor, built in the late nineteenth century by Leon Chrzanowskiego, has survived. During the Nazi occupation of Poland the following stayed there: gen. Michał Kraszewicz-Tokarzewski „Torwid”, col. Stefan Rowecki „Grot”, delegate of the government Jan Stanisław Jankowski, Zofia Kossak-Szczucka and the head of the foreign department of the government, Roman Knoll. The manor is partially surrounded by the landscape park with the specimens of old trees and monumental entrance avenue, called „Grot-Roweck Avenue”.

OTWOCK WIELKI. In a village, on an artificial island, on Rokola Lake, the baroque palace of Bielińscy is found; built in the years 1693/1703 by Kazimierz Ludwik Bieliński, the Great Crown Marshal. Here, in the years 1705/1706, during the meetings of Augustus II with Tsar Peter the Great, the first discussions about partitions of Poland, the so-called „grand dessein” were taken. Until the nineteenth century, the owners of the palace were

Pałac w Rudnie.
Palace in Rudno.

Zespół pałacowo-parkowy w Kołbieli.
Palace and park complex in Kołbiel.

pałac zostaje upaństwowiony. Obecnie udostępniony jest do zwiedzania. Znajduje się w nim Muzeum Wnętrz (Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie). Wokół pałacu zachował się rozległy park krajobrazowy z XVIII w.

KOŁBIEL. Zespół pałacowo-parkowy Zamoyskich „Stara Wieś”. Znajduje się tutaj neorenesansowy pałac z ok. 1866 r. wzniesiony według projektu Leandra Marconiego. Wokół zachował się park krajobrazowy, a w nim granitowy obelisk ku czci hrabiego Józefa Zamoyskiego, z napisem „Józef hr. Zamoyski założyciel postępowego gospodarstwa w Starej Wsi 1866- 1878”.

SOBIENIE SZLACHECKIE. Znajduje się tutaj klasycystyczny pałac Jezierskich z połowy XIX w. Obecnie własność prywatna. Wokół pałacu zachował się fragment parku krajobrazowego ze stawem o powierzchni 6 ha i okazami starodrzewu.

RUDNO. We wsi zachował się klasycystyczny pałac wybudowany ok. 1800 r., według projektu Hilarego Szpilowskiego dla chorążego warszawskiego Marcina Chrzanowskiego. Po II wojnie światowej mieścił się tutaj m. in. Dom Pamiętnikarstwa Polskiego PAN. Wokół pałacu rozciąga się park krajobrazowy z okazami starodrzewu, aleją dojazdową i podjazdem na osi do frontu.

often changed, including the Kurtz and Jezierski families. During the first world war, it was destroyed and robbed by the German army stationed here. After 1945 the palace was owned by the state. It is currently available to the public. The Interior Museum is currently there (the Branch of the National Museum in Warsaw). The palace is surrounded by the vast landscape park from the eighteen century.

KOŁBIEL. The palace-park complex belonged to the Zamoyscy family „Stara Wieś”. Here is the neo-renaissance palace from approx. 1866, built according to the design of Leander Marconi. It is surrounded by the landscape park, including the granite obelisk in honour of count Józef Zamoyski, marked „Józef, count Zamoyski – founder of the progressive farm in Stara Wieś 1866-1878”.

SOBIENIE SZLACHECKIE. There is a classical palace of the Jezierscy family from the mid-nineteenth century. Currently, private property. The palace is surrounded by a fragment of the landscape park with a pond with an area of 6 hectares and specimens of old trees.

RUDNO. The village includes a classical palace built approx. 1800, according to the design of Hilary Szpilowski for Warsaw Ensign Marcin Chrzanowski. After World War II there was inter alia The House of the Polish Diaries of the PAS. The palace is surrounded by the landscape park with specimens of old trees, entrance avenue and a driveway to the village from the back.

Fragment mapy turystycznej Mazowiecki Park Krajobrazowy w skali 1:50000 wydawnictwa "Compass"
Fragment of the tourist map Mazowiecki Landscape Park, scale: 1:50000, by the "Compass" Publishing House

Szlak Pejzazowy

Szlak pieszo-rowerowy

► Kołbiel – Otwock

Długość ok. 31 km

Czas przejścia ok. 12 godzin
(w tym 2 godziny przerw).

Dojazd do stacji kolejowej Otwock pociągami osobowymi z Warszawy (Dw. Zachodni, Śródmieście i Wschodni).

Powrót z Kołbieli autobusami przewoźników prywatnych. Istnieje też możliwość powrotu pociągiem z przystanku PKP Kołbiel w Karpiskach (ok. 3 km z Kołbieli).

Jest to jeden z bardziej urozmaiconych szlaków podwarszawskich, pozwalający zapoznać się z prawie wszystkimi formami krajobrazu w okolicach Otwocka. Dolina Świdra, krawędź wysoczyzny, tereny aluwialne z licznymi wydmiami, zróżnicowane zbiorowiska leśne, torfowiska, łąki nadrzeczne i pola uprawne – to wszystko czeka na turystę na szlaku. Różne typy zabudowy wsi i miast oraz nadal żywe elementy kultury ludowej dodatkowo uatrakcyjniają szlak dla uważnego obserwatora. Trasa szczególnie pięknie się prezentuje wiosną i wczesną jesienią. Cały szlak można podzielić na dwa odcinki.

Rzeka Świder.
The Świder River.

The Landscape Trail

The walking-cycling trail

► Kołbiel – Otwock

Length approx. 31 km

Travelling time approx. 12 hours
(including 2 hours for breaks).

Access to railway stop Otwock by the passenger train from Warsaw (West, Downtown and West Railway Stations).

Return from Kołbiel by the private buses. There is a possibility to return by train at the railway stop Kołbiel in Karpiska (approximately 3 km from Kołbiel).

It is one of the most diverse suburban routes, allowing to know almost all forms of the landscape in the vicinity of Otwock. The Świder valley, the edge of the plateau, with numerous ar-

reas of alluvial sand dunes, diverse forest communities, bogs, riverside meadows and farmland – are waiting for tourists on the trail. Different types of rural development and cities, still live folk culture elements make additionally the trail attractive for a careful observer. The route is particularly beautiful in spring and early autumn. The entire trail can be divided into two sections.

Miejscowość Place	Kilometraż szlaku / Trail in km					Węzeł ze szlakiem / Junction with trail
Kołbiel	0.0	13.0	17.0	24.0	31.0	
Celestynów	13.0	0.0	4.0	11.0	18.0	„Szlak Borów Nadwiślańskich” – znaki niebieskie
Lasek	17.0	4.0	0.0	7.0	14.0	„Szlak Wiejski” – znaki żółte „Szlak Borów Nadwiślańskich” – znaki niebieskie
Okoły	24.0	11.0	7.0	0.0	7.0	„Warszawska Obwodnica Turystyczna” – znaki czerwone
Otwock	31.0	18.0	14.0	7.0	0.0	„Otwocki Szlak Krajoznawczy” – znaki czarne

*Kościół p.w. Matki Bożej Anielskiej.
Church of St. Angels Our Lady.*

*Drewniana chata w Kołbieli.
Wooden cottage in Kołbiel.*

Śladami kołbielskiej kultury ludowej

Szlak rozpoczyna się na rynku w Kołbieli, przy przystanku autobusowym PKS. Jest to duża wieś gminna położona przy skrzyżowaniu ważnych dróg krajowych Warszawa – Lublin i Mińsk Mazowiecki – Grójec. W latach 1532-1869 miasto prywatne. O minionej świetności miasteczka świadczą liczne zabytki, m.in. zachowany zabytkowy układ urbanistyczny

The footsteps of Kołbielska folk culture

The trail begins on the market in Kołbiel, at the bus stop of the PBT. This is a large communal village situated at the crossroads of the important national roads Warszawa – Lublin and Mińsk Mazowiecki – Grójec. In the years 1532-1869 the city was private. The bygone glory of the town is marked by numerous monuments, including preserved historic urban layout with the market, neo-gothic parish church from the late nineteenth and early twentieth centuries, the palace-farm complex in Stara Wieś from the mid-nineteenth century. The elements of the traditional folk culture, which was once very strong in the region, are cultivated in Korbziel. From the market we go according to the signs to the Świder, the bank of which leads us north among meadows to Sępochowo. At this point, the river is protected – it includes in the nature reserve – Świder. While reaching Sępochowo, we pass large waterway – Świder. While reaching Sępochowo, we pass large waterway, at which a water mill was located. The bridge over the river

*Celebracja Bożego Ciała w Kołbieli.
Celebration of God Body in Kołbiel.*

*Celebracja Dożynek Powiatowych we Wsi Kąty.
Celebration the poviat harvest festival in Kąty village.*

Rezerwat Bocianowskie Bagno.
The Bocianowskie Bagno Reserve.

Pomnik upamiętniający akcję uwolnienia więźniów
z pociągu jadącego do Oświęcimia.
The monument commemorating the action of release of prisoners
from the train running to Auschwitz.

z rynkiem, neogotycki kościół parafialny z przełomu XIX i XX w., zespół pałacowo-folwarczny w Starej Wsi z połowy XIX w. Kulturowane są w Kołbieli elementy tradycyjnej kultury ludowej, niegdyś bardzo silnej w tym regionie. Z rynku udajemy się za znakami nad Świder, którego prawym brzegiem udajemy się w kierunku północnym pośród łąk do Sępochowa. W tym miejscu rzeka jest objęta ochroną w ramach rezerwatu przyrody „Świder”. Dochodząc do Sępochowa mijamy dużą łąkę rzeczną, przy której stał młyn wodny. Przez most na rzece przechodzimy na lewy brzeg i wchodzimy pomiędzy zabudowania Sępochowa. Jest to klasyczny przykład tzw. wsi ulicówki. We wsi zachowało się kilka przykładów budownictwa drewnianego i XIX w. dwór. Zostawiamy za sobą dolinę Świdra i pomiędzy domami kierujemy się w kierunku zachodnim. W tym miejscu trzeba bardzo uważać na oznakowanie szlaku. Po minięciu ostatnich zabudowań idziemy polnymi dróżkami i miedzami w kierunku lasu. Dalej lasem w kierunku trasy Warszawa – Lublin (droga krajowa nr 17). Po drodze możemy podziwiać torfowiska wysokie. Przy szosie miejsce biwakowe. Niedaleko od szlaku przy drodze pomnik upamiętniający udany zamach żołnierzy AK na hitlerowskiego starostę garwolińskiego. Dalej kierujemy się w kierunku południowo-zachodnim. Pośród różnorodnych zespołów leśnych, wydmy i torfowisk dochodzimy do bardzo ciekawego rezerwatu leśno-torfowiskowego „Bocianowskie Bagno”. Po minięciu rezerwatu dochodzimy do uroczyska Bocian, gdzie przy lokalnej szosie możemy odpocząć przy kolejnym miejscu biwakowym. Po drugiej stronie drogi podążamy poprzez bory sosnowe do Celestynowa. Jest to duża wieś gminna. Węzeł kilku szlaków turystycznych prowadzących m.in. do Otwocka, Osiecka, Zabieżek. Bardzo dobry punkt wypadowy w okoliczne lasy. Pośród zabudowań

leads us to the left bank and to the facilities of Sępochowo. It is a classic example of the so-called street-village. In the village there are a number of examples of wooden facilities and the mansion from the nineteenth century. We leave the Świder valley and go west between houses. At this point we must be very careful not to lose the route. After passing the last facilities, we go along the field paths and borders toward forest. Then, through the forest to the route Warszawa – Lublin (national road No. 17). Along the way we can admire the raised bogs. Near the road, there is a camping place. Close to the trail, at the road, there is the monument commemorating a successful attack of the NA soldiers on the Nazi Garwolin starost. Next we follow to the south-western direction. Among various forest units, dunes and bogs we come to a very interesting „Bocianowskie Bagno” forest-peat reserve. After passing the reserve, we come to Bocian sacred spot, where we can relax at the next camping place. On the other side of the road, we go through the pine forest of Celestynów – the large community village. The junction of several tourist routes leading to, inter alia, to Otwock, Osiecko, Zabieżek. A very good starting point in nearby forests. Among the facilities we come

*Kościół w Kołbieli.
The church in Kołbiel.*

dochodzimy do stacji PKP Celestynów, obok której pomnik upamiętniający słynną akcję uwolnienia więźniów z pociągu jadącego do Oświęcimia w 1943 r. (akcja została opisana w książce „Kamienie na szaniec” A. Kamińskiego).

Przez Lasy Celestynowskie i Otwockie

Wędrujemy dalej przez ok. 1 km pośród zabudowy osiedla, a następnie ścieżkami wśród malowniczych borów sosnowych świeżych do wsi Lasek. Węzeł szlaków: żółty Stara Wieś – Osieck i niebieski Glinianka – Garwolin. We wsi modernistyczna willa i liczne pomniki przyrody. Na skraju lasu, przy rozstaju dróg, miejsce odpoczynku. Dalej przez falisty teren, pośród piaszczystych wydmy porośniętych borami sosnowymi z domieszką drzew liściastych do skraju wyraźnej dolinki, w której położona jest malownicza wioska Dąbrówka. Dalej pofalowanym terenem do skraju lasu, którym podążamy ku północy. Cały czas wędrujemy malowniczymi lasami i dolinkami, którymi płyną okresowe strumyczki, wsiąkające w piaszczyste podłoże, do osady Okoły. Stanowi ona pozostałość po XIX w. folwarku zniszczonym w czasie działań wojennych w 1944 r. Przez osadę przebiega stary trakt z Otwocka Wielkiego do Glinianki, potocznie nazywany „Czerwoną Drogą”, w związku z jego charakterystycznym kolorem (w czasie wojny naziści wybrukowali go ceglami). Przy trakcie kilka pomnikowych dębów. Węzeł ze szlakiem czerwonym Warszawa Rembertów – Góra Kalwaria. Po minięciu traktu idziemy dalej w kierunku północno-zachodnim, początkowo przez zarastające, dawne pola uprawne, potem przez młode zagajniki i fragmenty starszego lasu. Mijany teren jest w okresie wiosennych roztopów i jesiennych deszczy trudno dostępny. To zimowa ostoja łośi.

to Celestynów railway station, next to it there is the famous monument commemorating the release of prisoners from a train moving to Auschwitz in 1943 (the action was described in the book „Kamienie na szaniec” by A. Kaminski).

Through Celestynów and Otwock forest

We walk for about 1 km in the midst of the facilities and then through picturesque paths of fresh pine forests to Lasek village. The junction of the trails: yellow Stara Wieś – Osieck and blue Glinianka – Garwolin. In the village there is a modernist villa and numerous nature monuments. At the forest edge, at the crossroads, there is a place to relax. Next the rolling terrain, in the midst of sandy dunes covered by pine trees mixed with deciduous trees to the edge of the explicit valley, where the picturesque village, Dąbrówka, is located. Next, through the rolling to the forest edge, and towards the north. All the time we walk through the picturesque forests and valleys, where periodically streams flow, soaking in the sandy soil, to Okoły settlement. It is a residue of the nineteenth century farm destroyed during the war in 1944. Through the village the old road from Otwock Wielki to Glinianki runs, commonly called “Czerwona Droga”, due to its characteristic colour (it was paved with bricks by the Nazis during the war). At the tract there are several monumental oak trees. The junction is connected with the red trail Warszawa Rembertow – Kalwaria Mountain. After passing the tract, we go north-west, initially through the overgrown, old fields, then through the young groves and fragments of older forest. The area, after spring melting and autumn rain, is difficult to pass. This is elks winter refuge.

When we have passed the forest, we come to the wide forest tract – this is Hrabiego Street, which is an administra-

*Okolice Soplicowa.
Soplicowo vicinity.*

Po wyjściu z leśnych ostępów dochodzimy do szerokiego leśnego traktu. Jest to ul. Hrabiego, która stanowi granicę administracyjną Otwocka. Dalej podążamy pośród mało zabudowanej dzielnicy Otwocka, nazywanej Soplicowem. Powstała ona po I wojnie światowej jako kolonia urzędnicza, a do Otwocka przyłączona została w 1932 r. Nazwa osiedla oraz wszystkie nazwy ulic nawiązują do miejsc i bohaterów z „Pana Tadeusza” A. Mickiewicza. Zatopionymi w zieleni uliczkami dochodzimy do przystanku kolejowego Śródborów. Obok przystanku wznosi się jeden z ciekawszych przykładów architektury sakralnej Polski z ostatniego trzydziestolecia. Jest to doskonale

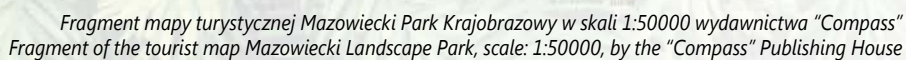
wkomponowany w otaczający krajobraz kościół, wybudowany w 1984 r. Przy peronie przechodzimy na drugą stronę torów kolejowych. Dalej szlak prowadzi wśród przeważnie drewnianej zabudowy Śródborowa rozrzuconej w starym sosnowym drzewostanie. Osiedle powstało po I wojnie światowej i rozplanowane w modnej ówczesnie konwencji miast-ogrodów. W granicach Otwocka od 1932 r. W okresie międzywojennym była to znana miejscowość uzdrowskowo-letniskowa, słynąca z unikatowego mikroklimatu, bardzo wspomagającego leczenie chorób płuc. Na trasie liczne drewniane wille w stylu świdermajer z początku XX w. Idąc zatopionymi w zieleni uliczkami, dochodzimy do centrum Otwocka. Zakończenie szlaku znajduje się na Dworcu PKP Otwock.

Pomnik Skorupki w Kościółce.
Skorupka's monument in Kościółce.

tive boundary of Otwock. Next, we follow among the settlement of Otwock called Soplicowo. It was founded after World War I as clerks colony, and was incorporated to Otwock in 1932. The name and all the street names refer to the places and characters of "Pan Tadeusz" by A. Mickiewicz. The green streets lead to the railway stop Śródborów. Next to the railway stop one of the most interesting examples of the Polish religious architecture of the last three decades rises. This is perfectly harmonizing with surrounding landscape church, built in 1984. At the platform we go to the other side of the railway trucks. The trail leads among the mostly wooden buildings

of Śródborowo, scattered in old pine trees. The settlement was founded after World War I and arranged in previously fashionably convention of cities-gardens. The part of Otwock since 1932. In the interwar period, it was a well-known spa and summer resort town, famous for its unique microclimate, very supportive treatment of lung diseases. On the route there are numerous wooden villas in the świdermajer style from the beginning of the twentieth century. Going through the green streets, we come to the centre of Otwock. The trail ends at Otwock Railway Station.

Szlak Wiejski

► Stara Wieś – Osieck

Długość ok. 21 km

Czas przejścia 9 godzin (w tym ok. 2 godzin przerw),
tempo 3 km/h.

Dojazd do przystanku PKP
w Starej Wsi pociągami
osobowymi z Warszawy
(Dw. Zachodni, Śródmieście
i Wschodni) i Otwocka.
Powrót z Osiecka autobusami
linii prywatnych w kierunku
Otwocka lub Piławy.

Bardzo malowniczy szlak
poprowadzony wzdłuż krawędzi
doliny Wisły, wśród typowego
pejzażu kulturowego, pośród pól
i łąk w mocno pofałdowanym
terenie. Malowniczo położone
wioski, punkty widokowe i liczne
zabytki architektury, szczegól-
nie wiejskiej. Szlak najpiękniej-
szy późną wiosną i latem, przy
pełnym słońcu. Nie pozbawiony
uroku także śnieżną zimą, kiedy
stanowi ciekawy szlak narciarski. Trzeba uważać na znaki za
Regutem i w okolicach Ponurzyca. Praktycznie cały położony
w granicach Mazowieckiego Parku Krajobrazowego im. Cze-
sława Łaszka.

Przez Lasy Celestynowskie.

Początek szlaku znajduje się na przystanku kolejowym
w Starej Wsi, osadzie położonej malowniczo pośród lasów

Rural Trail

► Stara Wieś – Osieck

Length approx. 21 km

Travelling time 9 hours (including approx. 2 hours for breaks),
pace 3 km/h.

Access to the railway stop in
Stara wieś by the passenger
train from Warsaw (West,
Downtown, East Railway
Station) and Otwock.
Return from Osiecko by the
private buses towards Otwock
or Piławy.

Przydrożny krzyż w Osiecko.
The road cross in Osiecko.

A very picturesque trail
along the edge of the Vistula
river valley, in a typical cultural
landscape, in the midst of fields
and meadows in strongly rolling
area. The picturesquely situated
villages, viewpoints and numer-
ous monuments, particularly
rural architecture. The trail is the
most beautiful in late spring and
summer, with direct sunlight.
Charming as well as in snowy

winter, when becomes the interesting skiing trail. We need to
notice the signs by Regut and in the vicinity of Ponurzyca. Vir-
tually whole is located within the Mazowiecki Landscape Park
of Czesław Łaszka.

Through Celestynów Forests.

The trail beginning is located at the railway stop in Stara
Wieś – the picturesquely village situated in the forests of

Miejscowość Place	Kilometraż szlaku / Trail in km						Węzeł ze szlakiem / Junction with trail
Stara Wieś	0.0	4.0	7.0	13.9	16.7	20.7	
Lasek	4.0	0.0	3.0	9.9	12.7	16.7	„Szlak Pejzażowy” – znaki zielone
Regut	7.0	3.0	0.0	6.9	9.7	13.7	„Szlak Borów Nadwiślańskich” – znaki niebieskie
Ponurzyca	13.9	9.9	6.9	0.0	2.8	6.8	„Szlak Czartów Mazowieckich” – znaki zielone
Czarci Dół	16.7	12.7	9.7	2.8	0.0	4.0	
Osieck	20.7	16.0	13.7	6.8	4.0	0.0	„Szlak Borów Nadwiślańskich” – znaki niebieskie

Stacja PKP w Osecku.
Railway Station in Otwock.

celestynowskich. Po kilkuset metrach szlak opuszcza zabudowania osiedla i kieruje się lasem na południe do Dąbrówki. Wieś malowniczo położona w dolince rozcinającej krawędź doliny Wisły. Za wsią wkraczamy w teren lekko pofałdowany porośnięty lasem. W jednej z kotlinek malownicze jezioro śródlądowe, nazywane Jeziórko, które zbiera wodę spływającą z okolicznych wzniesień. Niedaleko za nim dochodzimy do zabudowań wsi Lasek. Na skraju wsi, przy rozstaju dróg, węzeł szlaków (zielony: Kołbiel – Otwock i niebieski: Glinianka – Garwolin). Dalej za znakami ku południowi obok osiedla Strzepki, w którym stoi ciekawa modernistyczna willa w otoczeniu parku z pomnikami przyrody. Urozmaiconym, pofałdowanym terenem (raz szczytem wydmy, innym razem dolinką strumienia) dochodzimy do trasy Mińsk Mazowiecki – Grójec (droga krajowa nr 50) i jednej z największych wsi w okolicy, Reguta. Jest to wieś bardzo rozbudowana, o XVI w. rodowodzie, w której zachowało się kilka zabytków tradycyjnego budownictwa wiejskiego. Dawniej silny ośrodek kołbielskiej sztuki ludowej. Przez wieś przechodzimy taką samą trasą jak szlak niebieski Glinianka – Garwolin.

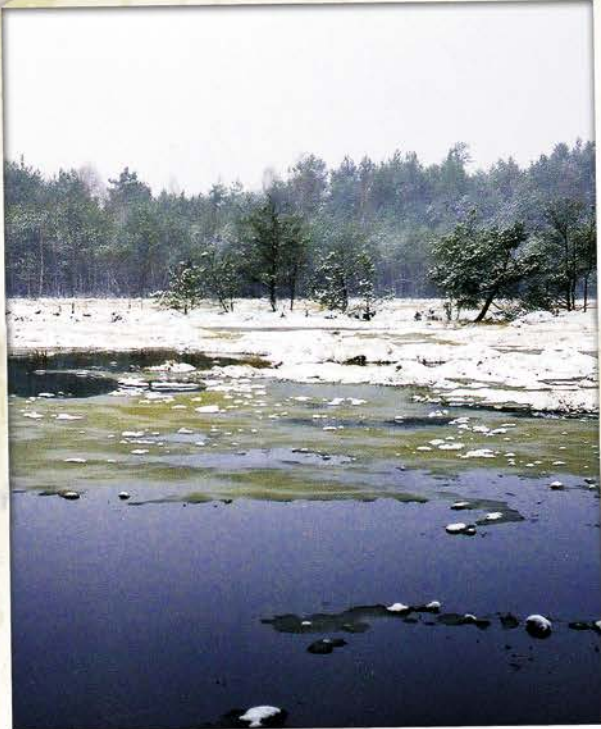
Krawędzią tarasu wydmyowego i Górami Ponurzyckimi.

Po minięciu ostatnich zabudowań kierujemy się na południe, mijając po lewej stronie Żółwi Górę i Żółwi Staw. Za stawem nadal na południe pośród sosnowych borków, zagajników i śródlądowych enklaw pól uprawnych. Uwaga na oznakowanie. Teren mocno pofałdowany poprzecinany dolinkami erozyjnymi. Po drodze przejście w bród przez jeden ze strumieni. Szlak prowadzi krętą trasą wzdłuż brzegu dawnej

Celestynów. After a few hundred meters the trail leaves residential facilities and follows south through the forest to Dąbrówka – the village located in valley dividing the Vistula River valley. Behind the village we go to the slightly rolling area, overgrown with the forest. In one of the dells, there is a picturesque forest lake called Jeziórki that collects water flowing from the surrounding hills. Not far behind it there are facilities of Lasek village. At the edge of the village, at the crossroads there is the junction of the trails (green: Kołbiel – Otwock and blue: Glinianka – Garwolin). Behind the signs, towards south, next to Strzepki settlement, where an interesting modernist villa surrounded by a park with monuments of nature is to be visited. The varied, rolling terrain (through the dune summit or the stream valley) leads to the route Mińsk Mazowiecki – Grójec (national road No. 50) and one of the largest villages in the area, Reguta. This is the very expanded village from the sixteenth century, in which there are a few monuments of traditional agricultural engineering. Formerly a strong Kołbielska folk art centre. The trail in the village leads on the same route as the blue trail Glinianka – Garwolin.

Żółwi Staw.
Żółwi Pond.

*Rezerwat Czarci Dół zimą.
Devil's Hole Reserve in winter.*

doliny wiślanej. Rozległe widoki na położony ok. 40 m niżej dawny taras zalewowy Wisły w kierunku Podbieli, Całowania i dalekiego Czerska. Następnie dochodzimy do Ponurzyca Galasy i dalej Ponurzyca Papizy. Są to kolonie wsi Ponurzyca, jednej z najbardziej malowniczych wiosek na Mazowszu. We wsi liczne przykłady budownictwa drewnianego, krzyże i kapliczki przydrożne. Ze wsią jest związanych wiele podań, legend i niesamowitych opowieści o czartach i innych diabelskich pomocnikach. Węzeł ze szlakiem zielonym Zabieźki – Chrosna i czarnym łącznikiem Ponurzyca – Podbiel. Za wsią nadal na południe pośród falistego terenu porośniętego lasem, udajemy się do malowniczej kotlinki Czarci Dół, otoczonej wzniesieniami. Z dolinką związana jest legenda o czarciu, chcącym wybudować kościół. W 1919 r. na dnie kotlinki odkryto, obecnie niezachowane cmentarzysko grobów kłoszowych z okresu rzymskiego. Nieco dalej wzniesienie, z którego roztacza się piękny widok na Osieck i okolice. Niedaleko wierzchołka wzniesienia wznosiła się dawniej leśniczówka Czarci Dół, pozostałością której jest zdziczały sad owocowy. Dalej skrajem lasu i niewielkimi zagajnikami, w kierunku wschodnim, dochodzimy do uroczyska Stok, gdzie obok dużego głazu

The edge of the dune terrace and the Ponurzyckie Mountains.

After passing the last facilities, we go south, passing on the left Żółwia Mountain and the Żółwi Pond. Behind the pond still to the south among pine forests, woods and among the agricultural fields. Be careful on the signs. The strongly rolling area, cut with erosion valleys. On the way, passage to the ford through one of the streams. The trail leads through the winding route along the old Vistula Valley. The extensive views on the located approximately 40m below the former floodplain terrace of the Vistula River towards Podbiel, Całowanie and distant Czersko. Then we come to Ponurzyca Galasy and Ponurzyca Papizy – the colonies of Ponurzyca village, one of the most picturesque villages in the Mazowsze region. In the village there are many examples of the wooden structures, crosses and road chapels. The village is associated with legends and incredible stories of magic and other devil's assistants. The junction with the green trail Zabieźki – Chrosna and the black link Ponurzyca – Podbiel. Behind the village to the north, midst of the rolling area covered by the forest, we go to the picturesque dell – the Devil's Hole, surrounded by hills. The dell is associated with the devil who wanted to build a church. In 1919 at the bottom of the dell, currently not preserved cemetery from the Roman times was discovered. The hill with beautiful view of Osieck and the surrounding area. Near the top of the hill, a former forester Devil's Hole stood, the wild fruit trees are the remaining of it. We continue along the edge of the forest and small groves, towards the east, we come to Stok, where next to a large boulder called Red-Stone the trails cross (green: Zabieźki – Chrosna).

*Kaplica cmentarna w Osiecku.
Cemetery chapel in Osiecko.*

Źródła mineralne w Osiecku.
Mineral springs in Osiecko.

Mrowisko na terenie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego.
Anthill in the Mazowiecki Landscape Park.

Rezerwat Czarci Dół.
Devil's Hole Reserve

tw. Czerwonego Kamienia rozstaj szlaków (zielony: Zabieźki – Chrosna). Następnie polną drogą przez pofałdowany teren i niewielką dolinkę Bałaban dochodzimy do linii kolejowej Piława – Skierniewice i dalej do samego Osiecka. Osieck to miasteczko o bogatej historii i kilku bardzo ciekawych obiektach zabytkowych świadczących o jego minionej świetności, m.in. monumentalny kościół parafialny i zachowany układ urbanistyczny dawnego miasta wraz z charakterystyczną małomiasteczkową zabudową. Szlak kończy się na rynku tuż przy przystanku autobusowym.

Then through the field path through the rolling area and a small valley Bałaban, we come to the railway line Pilawa – Skierniewice and to Osieck. Osieck is a city of a rich history and some very interesting historic facilities commemorating its past glory, including monumental parish church and maintained urban layout of the old town together with a characteristic small-town architecture. The trail ends on the market next to the bus stop.

*Plebania w Osiecku.
The presbytery in Osieck.*

*Krzyż leśników w Ponurzyca.
Foresters Cross in Ponurzyca.*

Publikację wydano przy współpracy
ze Starostwem Powiatowym w Otwocku,
Samodzielnym Biurem Kultury i Promocji oraz
Polskim Towarzystwem Turystyczno-Krajoznawczym
Oddział im. M. E. Andriollego w Otwocku.

Powiat Otwocki / Otwock Poviat

Siedziba: / Seat:

Starostwo Powiatowe w Otwocku
ul. Górna 13, 05-400 Otwock
tel. 22 778 13 00
kancelaria@powiat-otwocki.pl
www.powiat-otwocki.pl

Redaktor wydania: / Editor: Magdalena Grzegorzówka

Tekst i zdjęcia: / Text and photos:

Paweł Ajdacki, Archiwum Starostwa Powiatowego w Otwocku

Projekt: / Design: Szymon Karwacki

Reedycja: / Reedition: Plane Tree - studio DTP

Wydawca: / Publisher:

Wydawnictwo SIGNUM

ul. Ślusarska 10, 86-031 Osielsko k/Bydgoszczy
tel./fax 52 322 52 75
e-mail: signum@lco.pl
www.signum.bydgoszcz.pl

Wszelkie prawa zastrzeżone / All rights reserved

Rok wydania: / Year of publication: 2013

Wydanie II uzupełnione

Elektroniczne wydanie tras:

www.powiat-otwocki.pl, zakładka Turystyka